

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W

34e jaargang nr. 5

sept.-okt. 2005

INHOUD

- Pierre Kluyskens: Gaspard De Craeyer.	278
- Louis Cloquet: Inventaire Archéologique: De Puntgevels van de grote zaal en van de kapel van de Byloke.	292
- Rudy van Elslande: Van St-Jan de Deoklooster tot Behoedingshuis en De la Salle-instituut.	294
- W.L. Braekman: Een marktzanger over kindermisbruik in het Citadelpark en te Ledeberg.	307
- Erik De Keukeleire: De Monumentale Groepen "Het Ros Beyaert", "Kracht, Schoonheid, Wijsheid" en het Miljoenenkwartier.	312
- Ginette Desmet - Rosa De Vriendt-Mores: Jan Baptist Blommaert en zijn mystiek testament. (Vervolg en slot).	326
- Luc Devriese: Mestraper van stiel.	338
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 25-26-27 Juli.	340
- Bibliografie.	349
- Vraag en Antwoord.	350
- Lezers schrijven ons.	351
- Jan Cleppe: Gênsche Prâot.	352

GASPARD DE CRAEYER

In 1969 was het 300 jaar geleden dat Gaspard De Craeyer overleed. Bij die gelegenheid schreef Pierre Kluyskens een artikel dat wij hieronder publiceren.

Drie eeuwen geleden overleed -TE GENT- Ouderdomsdeken en Prins van de VLAAMSE Schilderkunst

Oktober 1664: van het beroemde driemanschap van de Vlaamse Kunst, Rubens, van Dijck en de Craeyer, is alleen nog laatstgenoemde, de kunstenaar die voor ontelbare kerken, kloosters en gemeenten van Vlaanderen en van Brabant, altaarstukken en reusachtige composities heeft geschilderd, in leven: zijn vriend Rubens die hem hoog aanschreef en vijf jaar voor hem werd geboren, Antoon van Dijck die hem eveneens ten zeerste waardeerde en 17 jaar jonger was, zijn respectievelijk in 1640 en in 1641, bijna een kwart eeuw geleden gestorven.

Hij alleen, op 82-jarige ouderdom, houdt de grote traditie van de Vlaamse School recht, hij alleen staat nog, midden zovele leerlingen en epigonen, zelfstandig en blijft, niettegenstaande zijn gevorderde leeftijd, nog steeds actief op de bres.

In Antwerpen, Mekka van de Renaissance- en Barokkunst, heeft hij zijn jeugd doorgebracht en er in menige kerk, paleis of patriërswoning, zijn ogen de kost gegeven bij het bewonderen van de grote, alles overstralende artistieke heropleving na de overwinning van het Katholicisme op de Hervorming; te Brussel waar hij zich later ging vestigen, heeft hij als hofschilder, als portrettist, als schilder van religieuze mythologische en profane werken een schitterende loopbaan gekend, en nu, op een ogenblik dat de meesten sedert lang het penseel hebben neergelegd, ontvlucht hij met zijn lievelingsleerling en trouwe medewerker, Jan van Cleef, de hoofdstad en het Hof, om een nieuwe en laatste etappe in zijn artistieke loopbaan te beginnen te Gent, de stad die in het verleden zo menigmaal op hem en op zijn talent beroep had gedaan. Hij, de gevierde prins die in zijn lange carrière, een van de meest boeiende en vruchtbare van onze Nationale School, zovele successen en triomfen had geoogst, onderwierp zich spontaan aan de gewoonten en tradities van de tijd; hij mag, hij weet het, zich in de Arteveldestad als schilder niet komen vestigen en er een atelier openen, indien hij niet eerst in het gild van de schilders en beeldhouwers wordt opgenomen en ingeschreven.

Voor de jongeren is het niet makkelijk bij de "coopers van het jaer" te worden gerekend: is niet kunstenaar wie het enkel maar kan beweren: men moet bewijs leveren van zijn kunde.

Voor Gaspard de Craeyer zal het niet veel meer worden dan een formaliteit; zijn artistieke adelbrieven prijken in honderden openbare en private gebouwen. Wij treffen hem dan ook aan in de lijst van de “coopers van tjaer 1664 ende een deel van het jaer 1665”: “Sr Jaspard de Craeyher, schilder”, naast de schilder Omar Donkeur, een ghelaesmaker, een stoffeerder en vier “beeltsnijders”. Hij vereffent ook de gebruikelijke toetredingsbijdrage: “Item ontfaen van sr Jaspard de Cruyer (sic), over het coopen van den vrijdom der selver neerijnghe de somme van 20 s. gr.”

Met deze vestiging in Gent, die voor stad en schildersgild zo vererend was, wou de Craeyer niettemin de voordelen niet verliezen waarvan hij gedurende zoveel jaren te Brussel had genoten en die hem verleend werden voor de uitzonderlijke diensten die hij als hofschilder had bewezen.

Wie een lange loopbaan achter de rug heeft, weet dat men met nijd en afgunst van de mensen moet afrekenen en de Craeyer wist dan ook dat indien hij van de overheden geen officiële bevestiging van deze voorrechten kon krijgen, hij vroeg of laat op tegenstand en sabotage van sommige confreres zou stuiten.

Hij schrijft het ten andere ondubbelzinnig in zijn rekwest:

“... bevreest nochtans dat hem dienaengaende bij de respective pachters souden aeghedaen worden eenighe molest ofte trouble”.

Het was begin oktober 1664 dat hij tot de gedeputeerden van de Staten in Vlaanderen een verzoekschrift richtte in hetwelk hij de diverse titels opsomde die hem, zo meende hij, terecht aanspraak lieten maken op het behoud van alle voorrechten die hem destijds te Brussel werden toegekend.

Dit rekwest dat bewaard is gebleven en in ons stedelijk archief berust, onthult ons enkele zeer belangrijke gegevens over de officiële opdrachten waarmede de Craeyer in zijn loopbaan werd belast: “Supplierende verthoont reverentlick sr Jaspard de Crayere, domesticq ende schilder van zijne Co. Mat, dat hij tsedert den jaere 1612 gheresideert hebbende binnen der stede Brussele, heeft aldaer doorgaens gheemploijeert gheweest, soo van wegghen sijne voors. Mat als van haere doorluchtichste hoocheden den prince Cardinael ende artshertoghe Leopoldus tot het maeken van diversche groote taefereelen ende vermaerde stucken, ten opsiene van welcke diensten hij den voorghemelden prince Cardinael is gheassumeert gheweest als domesticq van sijn huys ende hof, uijt crachte van welke hij altijt geeft ghejouisseert van alle vrijdommen ende preeminentien... ende naemelicke van slants impost ende inpositien, stadts accijsen ende alle andere lasten”. Na nog wat uitgeweid te hebben over deze voorrechten, maakt hij zijn inzicht kenbaar zich in Gent te komen vestigen om er zijn laatste levensjaren te slijten:

“nu ghecommen sijnde tot de aude van achtentwintich jaeren (de klerk heeft hier een grove vergissing gedaan, blijkbaar 28 voor 82 gelezen!) neffens sijne huysvrouw van ontrent ghelijcke aude, mitsgaders onversien van kinderen,

resautie ghenomen heeft van te blijven resideren binnen der stede van Ghent, met intentie van hier gherustelinck te passeren de luttel jaeren die hem noch resteren van sijn leven”.

Ten einde zijn verzoek vrijstelling van belastingen en andere lasten te bekomen meer kracht bij te zetten haalt de Craeyer de diensten aan die hij in 1635 de Gentse stede heeft bewezen, “alswanneer het dienende magistraet van den selven jaere, wensende in duijterste peijne om binnen den tijt van eender maent volveerdich thebbende de schilderijestucken noodich totte arcke triumphale opherecht jehens den dach der solempnele incompste van sijne voorhemelde hoochheijt den prince Cardinael, heeft hij suppliant daertoe opghe-maect ende ghelevert acht differente stucken... tot al welcke den suppliant ghedaen heeft groote moeijte, mitsgaeders gheemploijeert menichte van knaepen ende ghedoocht excessive oncosten van brant haut, als wensende int midden van den winter; in sulcker voughen dat niemandt van alle d’andere meesters schilders van Antwerpen, Bruyssel ofte Ghendt tselve werck en hebben derven aennemem”.

Op 17 oktober 1664 verleenden de Gentse schepenen vrijstelling van een aantal rechten op bier, wijn, graan enz., en twee dagen later verklaarden de Staten van Vlaanderen zich hiermede akkoord.

Kort daarop, op 6 november verkreeg de Craeyer bovendien, vrijstelling van de stedelijke rechten.

Wat meer dan vier jaar heeft Gaspard de Craeyer te Gent geleefd, maar het waren zeer vruchtbare jaren. Hij stierf, terwijl hij de laatste hand legde aan een groot altaarschilderij, op 27 januari 1669, in de gezegende ouderdom van 86 jaar.

De Craeyer is voor het nageslacht nooit de grote figuur geworden die hij nochtans is geweest. De geschiedenis heeft slechts twee namen van de Vlaamse Barok willen onthouden: Rubens en van Dijck. In hun schaduw is de Craeyer moeten blijven voortleven na zijn dood. Het is in elk geval een onrechtvaardigheid, want de glorie van de twee grootmeesters Rubens en van Dijck, hoe fantastisch zij ook mochten geweest zijn, kan en mag niets ontnemen aan de verdiensten van een kunstenaar als de Craeyer, wiens coloriet wellicht minder briljant is geweest, wiens allure minder ontstuijmg was, maar wiens tekening daarentegen in menig doek een soberheid en een kracht heeft die wij slechts sporadisch in het oeuvre van de grote Rubens ontwaren.

Voor Gent, waar de kerken, stadhuis, musea, alles nog spreekt en getuigt van het talent en de werkkraft van de artiest, ware deze driehonderdste verjaring van het overlijden van Gaspard de Craeyer, een enige gelegenheid geweest om, hetzij in het Museum voor Schone Kunsten, hetzij in de Byloke of in de gewezen Sint-Pietersabdij, zovele lokalen die er zich best toe geleend hadden,

een retrospectieve tentoonstelling in te richten van zijn oeuvre, althans van de meest markante werken die van hem te Gent, in België en in het buitenland bewaard zijn gebleven. Nooit werd een dergelijk retrospectief ensemble georganiseerd, nooit heeft men gelegenheid gekregen de diverse perioden van een kunst die startte in het spoor van het Caravagisme en eindigde in de triomfkreet van de Vlaamse Barok, te belichten, zoals het ook een enige gelegenheid ware geweest sommige werken die men in donkere kapellen en kerken slechts moeizaam kan ontleden, in volle daglicht te exposeren.

Het ware een voornamelijk bijdrage geworden tot de studie van onze nationale kunst, die én het groot publiek én de specialisten ongetwijfeld had kunnen boeien.

Wat er ook van zij, wij menen dat deze 300ste verjaardag niet onopgemerkt mag voorbijgaan en wij zullen trachten de loopbaan van de Craeyer te schetsen en zijn activiteit te Gent, vóór 1664 en na zijn definitieve vestiging alhier wat meer in detail te bestuderen.

Van hem heeft Rubens eens gezegd: "Craeyer, Craeyer, niemand zal boven U craeyen!".

In deze januarimaand 1969 is het onze plicht zijn naam en zijn werk even uit de vergeethoek te halen en beiden de plaats gunnen op dewelke zij in de geschiedenis van de Vlaamse schilderschool aanspraak mogen maken.

Van al de grootmeesters van de Vlaamse Barok die de Antwerpse School zich niet zonder fierheid toeëigent, is Jacob Jordaens de enige die in de havenstad werd geboren, er stierf en er bijna gans zijn leven doorbracht: Rubens is geen geboren Antwerpenaar, Van Dijck, kind van de Scheldestad heeft de meeste jaren van zijn te korte loopbaan te Genua en in Engeland doorgebracht, Rombaux verbleef lange tijd te Rome en Gaspard de Craeyer maakte carrière te Brussel en te Gent. Het is wellicht omdat hij in deze laatste stad, nu juist drie eeuwen geleden is gestorven, dat men in officiële kringen deze verjaardag onopgemerkt heeft laten voorbijgaan!

In de oude levensbeschrijvingen van de Craeyer en zelfs in werken die onlangs werden uitgegeven, zijn er heel wat fouten geslopen, o.a. wat zijn geboortedatum betreft. Men gaf doorgaans 1584 op, hierbij een doopuittreksel van de parochiale registers van Antwerpen, doch deze datum klopte niet met het opschrift dat voorkomt op het laatste werk van de Craeyer "De marteldood van de H. Blasius" uit ons Museum voor Schone Kunsten: G; D; Cryaer F. A. 1668 AET. 86.

Indien de kunstenaar in 1668 86 jaar oud was, dan moest hij in 1582 en niet in 1584 geboren zijn.

De sleutel van het raadsel werd pas op het einde van de XIXe eeuw gevonden door Van Lerijs die te Antwerpen de juiste datum, n.l. 1582 in de archieven heeft teruggevonden. De andere Gaspard de Craeyer in 1584 was zijn jongere

broeder, aan wie men -de ouders getuigden van weinig verbeelding- dezelfde voornaam had gegeven!

Over zijn jeugdjaren die hij te Antwerpen doorbracht is ons omzeggens niets bekend: geen enkele tijdgenoot kan ons op het spoor brengen en de eerste belangrijke gebeurtenis uit zijn loopbaan over dewelke wij degelijk zijn ingelicht is zijn vertrek naar Brussel, op 22-jarige ouderdom om er in de leer te gaan bij de toen zeer gunstig aangeschreven portret- en compositieschilder Raphaël van Coxcie, een geboren Mechelaar die een tijdlang te Antwerpen werkzaam was en zich vervolgens te Brussel vestigde waar hij zich o.m. in een selecte clientèle, ook van prinsen en prinsessen mocht verheugen.

Heel wat auteurs - die het echter de een van de andere schijnen afgekeken en afgeschreven te hebben- verklaren dat de Craeyer na korte tijd zijn leermeester in kunde en talent overtrof, hetgeen natuurlijk nog moet bewezen worden. Persoonlijk menen wij dat de Craeyer voor zijn vertrek naar Brussel, reeds te Antwerpen het een of ander schildersatelier moet hebben bezocht, en dus met een zekere artistieke bagage te Brussel belandde, want nauwelijks drie jaar na in het atelier van Coxcie te zijn opgenomen, wordt hij in 1607, als vrijmeester toegelaten in de nering van de schilders, hetgeen in die tijd practisch ondenkbaar ware geweest moest hij pas in 1604 voor het eerst een penseel in handen hebben genomen, zelfs onder leiding van de zo knappe leermeester die Coxcie moet geweest zijn.

Van dat ogenblik af schijnt het leven de jonge Gaspard toe te lachen en begint voor hem een schitterende artistieke loopbaan. In 1615-1616 wordt hij deken van het gild benoemd hetgeen maar zeer zelden voorviel voor een kunstenaar beneden de 35 jaar. Op dat ogenblik was zijn naam op eenieders lippen en mocht hij voor kerken, kloosters en particulieren talrijke opdrachten uitvoeren. Hij telt reeds verschillende leerlingen die hem waarschijnlijk in zijn taak behulpzaam zijn: Cornelis Everbroot in 1610, Mersen Regers in 1613, Jacques Vermeegho in 1616, Jacques Pezet in 1619, en de reeks zou dan nog jaarlijks worden aangedikt: Philippe Garsao, Gaspar Pieron, Adriaan van den Broecke, Pieter Volkaert, Hendrik Vervoert, Joos van Hamme, Charles de Croy, François Monnaville, Leonard Uytenhove, Simon de Pape, Jan van Cleef, Anselmus van Hulle, Jacques van Arthois, Antoon van den Heuvel, Lodewijk Volders, enz.

Indien wij de loopbaan van de Craeyer, na zijn verheffing tot het decanaat van het schildersgild te Brussel resumeren, maar de gegevens van de korte biografieën die hem in woordenboeken en gespecialiseerde studies werden gewijd, geeft zulks ongeveer het volgende: hij werd gelast met het aankopen der kunstwerken voor de hertogen Albrecht en Isabella, werd raadsheer van de stadsmagistraat van Brussel; ontvanger van de Kanaaladministratie, edele boogschutter van het Hof, aangestelde schilder van de Kardinaal-Infant te Gent,

van Jacques Boonen, aartsbisschop van Mechelen, van koning Filips IV van Spanje, van aartshertog Leopold-Willem, werd bevriend met Pieter-Paulus Rubens en met Antoon van Dijck die ten andere zijn portret schilderde, later gegraveerd door Pontius en door Neefs. Gedurende jaren had hij omzeggens de "alleenbestelling" van de religieuze werken.

Een dergelijk palmares, ten andere voor de meeste punten, door officiële documenten bewezen, spreken boekdelen over de glans van deze kunstenaarsloopbaan.

Gaspard de Craeyer, zoals Rubens, is ontgensprekelijk door de omstandigheden gediend geworden. Hij leefde in een tijd van praal en van mecenaat, een tijd die komende na al de vernielingen aangericht door de Beeldenstorm, de kerken en kloosters hun artistieke schatten zag reconstituëren, een tijd ook van betrekkelijke vrede en van hoge welstand, m.a.w. een tijd en een klimaat die de kunst en de kunstproductie in de hand werkten.

Bovendien heeft de Craeyer buiten zijn wil om, profijt gehaald uit het vroegtijdig uitwijken van Antoon van Dijck naar Engeland, uit de dood van Rubens en uit het overlopen van Jordaens naar het Protestantisme. Het was dan ook op de Craeyer, de enige vaste waarde van het zgn. Rubenisme die nog overbleef dat de religieuze gemeenschappen beroep deden voor hun altaarstukken en het versieren van de kerken, kloosters en kapellen.

Al hetgeen echter door de vroegere auteurs over de kunstenaar werd verteld, en wat wij in résumévorm hebben gecondenseerd, is echter geen Evangelie-tekst.

Aldus is het ten onrechte dat men voortgaande op een losse bewering van Edmond De Busscher, in de Biographie Nationale, heeft staande gehouden dat Gaspard de Craeyer gelast werd met het aanschaffen van kunstwerken voor de aartshertogen Albrecht en Isabella, voor Filips IV, de Kardinaal-Infant en Leopold-Willem.

De Busscher moet slechts oppervlakkig het rekwést gelezen hebben dat de schilder in 1664 tot de Staten van Vlaanderen richtte wanneer hij zich te Gent kwam vestigen, rekwést waarvan wij de belangrijkste passussen in onze vorige bijdrage hebben aangehaald.

In dit document en ook niet in een brief van Leopold-Willem aan de stadsmagistraat van Brussel op 26 december 1651 gericht, wordt expliciet verklaard dat de Craeyer voor de aartshertogen in deze hoedanigheid zou zijn opgetreden.

Waarom onze kunstenaar geen opdrachten voor de aartshertogen heeft uitgevoerd, dus waarschijnlijk in hun gunst niet gekomen is, kan men vooralsnog niet achterhalen. Zoals Prof. De Maeyer het in zijn studie "Albrecht en Isabella en de Schilderkunst" schrijft, "is mogelijk hier een leemte in het bronnenmateriaal in het spel, maar het verrast toch dat, waar de Craeyer zelf een beeld

geeft van zijn activiteit in vorstendienst, hij niet gewaagt van de Aartshertogen”.

De Craeyer was 37 jaar oud wanneer Gent, of liever de magistraat van de Oudburg, in 1619, voor het eerst op hem beroep deed, voor het schilderen van een “Oordeel van Salomo”, bestemd voor zijn Collegiale Kamer van rechtspleging.

Gent heeft het met dat werk, dat thans in ons Museum voor Schone Kunsten prijkt, waarlijk goed getroffen: de Craeyer was in zijn beste en meest vruchtbare periode, was toen nog enigzins beïnvloed door het Caravagisme en heeft deze compositie zeer vrij en soepel behandeld. Het coloriet is sober en sterk, de personages zijn stevig uitgebeeld en algemeen wordt aanvaard dat het een van de allerbeste werken van de meester is.

In december 1619 was aan de Craeyer geschreven geweest om hem de bestelling van het werk te bevestigen, maar daar het College geen katten in zakken wou kopen, had men de kunstenaar eerst een schets, een “model met ruyten” gevraagd vooraleer zich definitief uit te spreken. De maand daarop reeds dient de Craeyer de schets in; hij weet, omdat het toen traditie was dat wel enige kritiek zou worden geformuleerd, maar een kunstenaar, zelfs de grootste artiesten moesten het in die tijd dulden, en het joeg hen in elk geval geen minderwaardigheidscomplex op het lijf, zoals dit vandaag het geval is met jonge artiesten wanneer men hun werk ook maar even durft contesteren.

En inderdaad de Magistraat van de Oudburg oordeelde dat de kunstenaar “den troon wat meer zoude versieren ende ander borduringhe daer in maecken”. De Craeyer legde zich neer bij deze opmerkingen, zoals hij er ook in toestemde dat een afgevaardigde van de magistraat in zijn atelier te Brussel “de hand zou houden” op het werk en er o.m. voor zou zorgen dat het “behoorlyk worde getrokken ende gemaect”.

Zelfs met een bataljon soldaten zou men een kunstenaar niet kunnen dwingen, eens dat hij zijn bestelbon en een eerste voorschot op zak heeft, een penseelrek op het doek aan te brengen, wanneer hij zg. aan inspiratie te kort schiet of wanneer hij liever aan een ander doek werkt. De magistraat moest dan ook herhaalde malen aandringen, hetgeen laat veronderstellen dat op dat ogenblik het werk af was en geleverd werd.

Al de documenten in verband met deze aankoop werden op het einde van de vorige eeuw door de hulparchivaris Schoorman teruggevonden, zodat wij volledig ingelicht zijn over onderhandelingen, bestelling en betaling, hetgeen maar zelden voorkomt voor kunstwerken uit deze periode. Aldus weten wij dat de Craeyer een som van 1.200 pond parisis ontving, hetgeen een aanzienlijk bedrag was voor die tijd.

De magistraat van de Oudburg was in zijn nopjes met de levering van dit

prachtstuk, en om de kunstenaar zijn dankbaarheid te betuigen, wou hij ook diens vrouw een geschenk geven, een soort mantieltje: "Betaelt Catherina Janssens van Duvelant huisvrouw van den voornoemden M. Jaspar de Craeyere de somme van vijf en twintich carolus guldens by den Collegie haer toegheleyt vor een hoofcleet ter causen van het maeken van de voorseyde schilderye by haren man". Dergelijke voorbeelden worden nog meer ontmoet, doch uit deze tekst menen wij te mogen afleiden dat de vrouw van de Craeyer verkoos het geld, zijnde 25 carolus guldens te aanvaarden boven het hoofcleet zelf.

Het was de eerste officiële bestelling voor de Craeyer vanwege de Gentenaren, het zou de laatste niet zijn.

Het stipuleren van de gift van een "hoof cleet" voor zijn echtgenote, in het contract met de Magistraat van Oudburg, naar aanleiding van de bestelling van het "Oordeel van Salomo", is een van de knepen die Gaspard de Craeyer in het atelier van zijn meester Raphaël Coxcie zal hebben aangeleerd. Dergelijke bedingen komen immers niet al te dikwijls voor in artistieke contracten van de XVIe en van de XVIIe eeuw, en Coxcie schijnt er de grote specialist van te zijn geweest.

Wanneer hij door de Gentse schepenen met de belangrijke opdracht een "Laatste Oordeel" te schilderen, werd belast, kon hij het klaar spelen van hen de belofte af te dwingen dat men zijn echtgenote ten titel van gratificatie een hoofcleet of 100 gulden carolus zou schenken. Toen later partijen het niet tot een akkoord konden brengen over de prijs van het reusachtig doek en over de gedane beloften, liep de zaak op een proces uit, dat zo maar zeven jaar duurde: de schepenen van der Kuere werden o.m. in 1597 "ghecondempeert te betaelne an meester Raphaël" een bedrag van 100 gulden carolus "over een hoofcleet van synne huusvrouw, by haer ghepretendeert ten laste van der zelver stede".

Een zelfde attentie voor zijn vrouw bedong Coxcie in 1607 toen hij voor een broederschap van de O.L. Vrouwkerk te Antwerpen een tafereel moest schilderen:

"syn ghehouden te betaelen den voors. Raphaël de somme van vyff hondert guldens eens, ende eenen doeck voor syne huusvrouw".

Waarom zou de Craeyer in 1619 hetzelfde niet bedingen voor Catharina Janssens van Duyveland die sedert 12 februari 1613 zijn wettelijke echtgenote was geworden? Hij zou het ten andere later nog eens, en met succes, proberen. Dergelijke bepalingen die aardig naar onze steekpenningen ruiken, achten wij nogal belachelijk, maar wat gezegd van die andere Gentse schilder, Lieven van der Riviere, die zijn huis verkoopt voor de som van tien ponden groten sjaars, "boven de stoffe tot een wit trypen lijveken voor zijn huusvrouw"!

Met zijn "Oordeel van Salomo" had de Craeyer in elk geval vaste voet in de

Gentse stijgbeugel gekregen, en wanneer de stad dan ook enkele jaren later, in 1634 beroep doet op de beste kunstenaars van het land, om de nieuwe gouverneur van de Spaanse Nederlanden, een triomfantelijk onthaal te reserveren, wordt onmiddellijk naast de namen van de Liemacker, Schuts, Rombouts, Van den Heuvel, ook de naam van Gaspard de Craeyer, toen te Brussel gevestigd, vooropgezet.

Na de dood van aartshertog Albrecht in 1621, hadden de Zuidelijke Nederlanden, opnieuw de Spaanse kroon moeten vervoegen, en Isabella had hier nog enkel in naam van Filips IV als gouvernante geregeerd: na haar overlijden in 1633, stelde Filips IV zijn broeder, de kardinaal-Infant Ferdinand aan tot landvoogd van onze toen zo zwaar beproefde gewesten.

Gent had, ondanks een betrekkelijk lange vredesperiode, zijn handel grotendeels zien te loor gaan en was niet veel meer dan een doodgewone provincie-stad, die echter voor de gelegenheid nog eens, met het luisterrijk onthaal van de nieuwe gouverneur, de illusie van de pracht van de Blijde Intreden van weleer wou opwekken. De Intrede van de Prins-kardinaal zou op 28 januari 1635 plaats vinden en er mocht geen ogenblik meer verloren gaan, wou men tijdig met het geplande programma klaar komen. Dat programma voorzag o.m. de oprichting op de Vrijdagmarkt, waar de officiële plechtigheid zou doorgaan, van reusachtige triomfbogen die in allegorische voorstellingen, zoals het toen mode was, de roemrijke daden van de Kardinaal-Infant, van Filips IV en diens doorluchtige voorgangers als Keizer Karel bvb., zouden verheerlijken.

Wij kennen het aspect van deze triomfbogen en de beschrijving van de reusachtige schilderijen die ze versierden en die niet allen bewaard zijn gebleven, dank zij een publicatie die na de feestelijkheden te Antwerpen, in 1636 verscheen: *Serenissimi Principis Ferdinandi Hispaniorum Infantis, S.R.E. Cardinalis, Triumphalis Introitus in Flandriae Metropolim Gandavum auctore Guilielmo Becano, S.J.*”.

Om hun groots opzet te verwezenlijken beschikte Gent amper over een paar weken en het was dan ook totaal uitgesloten het ensemble te laten uitvoeren door de enkele bekwame schilders die alsdan te Gent verbleven: Van Hulle, Van den Heuvel, Stadius en de Liemaeker. De overheden moesten dan ook beroep doen op een schaar artiesten, vreemd aan de stad, o.m. Geraard Zegers, Theodoor Rombouts, Cornelis Schut en een bekende van de stad, Gaspard de Craeyer, toen in alle roem en werk in zijn atelier te Brussel, terwijl het architecturaal gedeelte toevertrouwd werd aan de bekende Brusselse architect Francquart. De zwaarste opdracht werd aan de Craeyer toevertrouwd: acht kolosale doeken die ontgensprekelijk de beste zijn, althans wat de compositie, de figuren en het coloriet betreft. De kunstenaar geeft in deze schilderijen blijk van een fantastische virtuositeit, van een teken- en schildertechniek die aanto-

nen dat hij op dat ogenblik -hij is 52 jaar oud- in het volle bezit is van zijn talent en dat geen onderwerp of moeilijkheid hem te zwaar weegt.

Indien de achtergronden en sommige details wat zwakker uitvallen, is zulks meer dan waarschijnlijk te wijten aan het feit dat hij enkele gedeelten heeft moeten overlaten aan de minder vaardige handen van zijn leerlingen en medewerkers. Hoe had hij ten andere gans alleen, op een maand, deze acht werken, die verschillende tientallen vierkante meter doek bestreken, kunnen afwerken.

Dertig jaar later, wanneer hij vast burgerrecht te Gent wil verkrijgen, herinnert de Craeyer, in zijn verzoek tot de Staten van Vlaanderen, niet zonder fierheid aan deze enige krachttoer in de loopbaan van een kunstenaar: "Ten welcken effecte UU.EE. merchelic ghebeden worden favorabel regart te nemen op de importantie ende consideratie van de dienste bij den suppliant aen dese stadt ghedaen ten jaere 1635, als wanneer het dienende magistraet van den selven jaere, wesende in duijterste peijne om binnen den tijt van eender maent volveerdich thebben de schilderijestucken noodich totte arcke triumphale opgherecht jeghens den dach der solempnele incompste van sijne voorghemelde hoochheijt den prince Cardinael, heeft hij suppliant daertoe opghemackt ende ghelevert acht differente stucken, als te weten:

- Alvooren, 't gone representerende keijser Carel, daer hij is sittende in sijnen troon, met ghevanghenen princen ende keurvorsten beneden;
- Item, 't gone daer den coninck van Vranckerijck ghevanghen wordt;
- Item, 't gone daer den voornomde keijser Carel is vattende Afrika;
- Item, 't gone daer ghecroont wordt den coninck Philippus;
- Item, 't gone daer den voornomde keijser is behandeghen eenen brief aen coninck Philippus;
- Item, 't gone daer den selven keijser ende prince Cardinael te peerde sitten;
- Met noch twee andere groote smalle stucken representerende poeterijen.

Het is haast niet te geloven dat één kunstenaar in een zo kort tijdsbestek deze verschillende onderwerpen uit het leven van Keizer Karel heeft kunnen concipiëren, schetsen en in een zo groot formaat uitvoeren.

Het Gents stadsbestuur was uiterst voldaan om de geleverde prestatie en Gaspard de Craeyer werd er rijkelijk om beloond: "Betaelt aen Sieur Jaspar de Craeyer de somme van vijff hondert acht ponden ses schellynghen ende acht grooten over het maecken ende leveren van acht stukken schilderye, voor de groote arcade, volghende dordonnantie ende quitantie".

Gaspard de Craeyer, toen reeds hoog aangeschreven als religieuze schilder, - hij had zopas voor de abdij van Affligem zijn "Tolita koning der Gothen", zich aan de voeten werpend van de Heilige Benedictus", werk dat het enthousiasme van Rubens verwekte - veropenbaart zich in de acht grote composities voor de Gentse stadsmagistraat als de virtuoos van het palet, de uitmuntende

portretschilder, en de schilder van briljante kleur- en vormorchestraties.

De Gentse overheden zaten waarschijnlijk met de schrik geplaagd terwijl de Craeyer in zijn atelier te Brussel aan deze gewrochten werkzaam was. Zou hij tijdig klaar komen met de opdracht? Want men herinnerde zich dat men enkele jaren te voren gedurende maanden had moeten aandringen om hem het Oordeel van Salamo te zien voltooien.

Dan maar alle voorzorgsmaatregelen genomen en een week lang een Gentse schepen naar Brussel gestuurd om een oogje in 't zeil te houden, zoals blijkt uit een post van onze stadsrekeningen:

“Betaelt Mher Emmanuel Ballet, ruddere heere van Leeuwenbusch, scepene vander Kuere, de somme van x lb. gr., de VII lb. gr. over seven daghen vacantien by hem gevachiert tot Bruyssel, in den dienst deser stede, tot advanceren van de wercken van triomphe van den XV en tot ende metten XXIIen january 1635, ende dander III lb. gr. over tdiffroij by hem ghedaen an den Mher schildre Crayere volghende der ordonnantie”.

Onze artiest wist echter dat er veel op het spel stond én voor de stad én voor hem: tijdig klaar komen met zijn werk, prachtwerk leveren, betekenden immers het vooruitzicht van nieuwe bestellingen te Gent en in het Gentse, en wie weet, ook de gunst van de Kardinaal-Infant en zelfs van Filips IV.

Hij had ten andere juist geraden en het viel allemaal uit zoals hij het voorspeld of verhoopt had!

Ook de centen waren biezonder welkom voor een kunstenaar die met een geldverspilster van een vrouw geplaagd zat, want het was te Brussel een openbaar geheim dat vrouw de Craeyer de centen nog sneller kon verkwisten dan haar manlief ze kon verdienen!

Na de plechtigheden van de Blijde Intrede die voor enkele uurtjes van Gent opnieuw de grootstad, de hoofdstad van weleer hadden gemaakt, bleven de triomfbogen nog ettelijke maanden ter plaatse hetgeen, vooral gedurende de gure wintermaanden, erge schade berokkende aan de schilderijen.

de Craeyer begaf zich, wanneer de doeken eindelijk werden weggenomen, andermaal naar Gent om er de door hem gepenseelde werken te herstellen: “Betaelt Sieur Jaspar de Craeyere de somme van hondert 2 lb. 10 sc. gr. te weten de hondert ponden gr. voor het retocquieren ende herspannen van de schilderijen by hem ghemaect voor de blijde incompste van syne hoocheyt...” Wij kunnen uit deze post afleiden dat de schade aanzienlijk moet geweest zijn, daar de som ongeveer 1/5 vertegenwoordigt van hetgeen voor de acht werken aan de Craeyer werd uitbetaald.

Na de herstelling werden de schilderijen, o.m. deze van de Craeyer, overgebracht naar de Troonzaal van het stadhuis. Zij waren echter zo groot van afmetingen dat men eerst de zoldering moest wegnemen en de nochtans zo ruime indrukwekkende zaal moest verhogen!

Na de dood van Rubens en van Dijck, kan Gaspard de Craeyer met moeite het tempo van de bestellingen en opdrachten volgen.

Geen kerk of klooster te Brussel en in Brabant die in die jaren op de enige overgebleven religieuze schilder van talent, niet beroep doet: hij heeft een ganse schaar leerlingen en medewerkers en nog is het hem onmogelijk tijdig de bestelde werken te leveren, temeer daar hij als portretschilder heel wat opdrachten moet uitvoeren voor machtige en invloedrijke klanten die niet graag enig uitstel dulden.

Ook in de Vlaamse gewesten en zelfs in het zuiden van het land is zijn faam tot in de verst afgelegen abdijen en dorpen doorgedrongen. Op alle altaren prijken in het midden van de XVIIe eeuw de gewrochten van de Craeyer.

Soms moet men jaren wachten vooraleer de meester er in toestemt een opdracht te aanvaarden, maar voor Gent maakt hij steeds uitzondering. Wanneer het kapittel van de hoofdkerk zich in 1657 tot hem wendt, aarzelt hij geen ogenblik.

Op 22 november van dat jaar komt hij naar Gent om eigenhandig het contract te ondertekenen waarbij hij zich verbindt een altaarstuk "reprenterende Sinte Jans Onthoofdinghe lanck XIII voeten" uit te voeren, en dit "inghevolghe vanden modelle ofte schits daer van synde ende bij d'heeren besteders goet bevonden".

Het overeengekomen bedrag bewijst ons dat de Craeyers kunst, in 1657, even hoog werd geschat en gewaardeerd als deze van Rubens toen de Antwerpse meester in 1624 zijn vermaarde "Intrede van Bavo in het klooster" dat hij zelf als een van zijn mooiste gewrochten aanzag, leverde.

Rubens had, na langdurige onderhandelingen bekomen dat men hem zijn werk 600 gulden zou betalen. Het is eenzelfde bedrag dat Gaspard de Craeyer in 1657 mocht eisen voor zijn Onthoofding van St. Jan-Baptist! Deze som was zo aanzienlijk dat het Kapittel zich enkel kon verbinden 300 gulden bij de levering van het schilderij te betalen en de resterende 300 gulden, in drie jaarlijkse afkortingen van 100 gulden te vereffenen.

In feite bekwam de Craeyer veel meer dan Rubens, want boven de 600 gulden mocht hij, voor zijn persoonlijke verzameling, een werk uitkiezen van Maerten de Vos dat het altaar waar zijn doek zou geplaatst worden, versierde.

Een dergelijk beding komt zeer zelden voor in artistieke contracten, en omdat men ook rekening moest houden met Mevrouw de Craeyer, werd haar in de overeenkomst een kleine gratificatie beloofd: "... dit alles voor ende midts de somme van ses hondert guldens eens, ende aen hem aennemer bij d'heeren besteeders boven dien noch toeghevende, emmers doende volghen schilderie geschildert op pannel bij Maerten De Vos, representeerende Sinte Jan den Dooper, ende staende jeghenwoordich op een voorseyden autaar,... bovendien noch vyf patacons voor een paer hantschoenen voor syne huysvrouwe".

Die vrouw moet geweldig schraapzuchtig geweest zijn om haar echtgenoot te dwingen, boven de 600 gulden en een schilderij ook nog een paar handschoenen te vragen!

In het leven van elke kunstenaar zijn er daden die wij, bij gebrek aan documenten, aan brieven of aan verklaringen van de belanghebbenden, moeilijk kunnen verklaren.

Aldus is de reden van het plots verlaten van de hoofdstad door de Craeyer om zich te Gent te komen vestigen, een vraagteken gebleven. Waarom heeft hij, deze kunstenaar die te Brussel van de algemene achting genoot, de titel droeg van schilder van de koning van Spanje, in alle officiële middens was geïntroduceerd, deze gewichtige beslissing genomen?

Alle gissingen zijn mogelijk. Is hij in ongenade gevallen? Maar dan zou daar toch een bewijs of een spoor van bestaan. Heeft hij een rustiger leven willen leiden?

Sommige auteurs hebben zelfs beweerd dat hij de hoofdstad ontvluchtte omdat zijn vrouw er te grote sier maakte, maar in 1664 wanneer hij zich te Gent komt vestigen, is Gaspard de Craeyer 82 jaar oud en is zijn echtgenote, zoals hij het zelf schrijft, “van omtrent ghelijcke oudde”.

Kan men redelijk aannemen dat een vrouw van tachtig jaar nog een mondain leven leidt en groot verteer maakt?

Zij had het in jaren gedaan en wij weten dat de Craeyer die bergen goudstukken heeft moeten verdienen, arm was wanneer hij Brussel verliet!

De reden moet ook niet gezocht worden in een gewild op rust te gaan, dat psychologisch zou kunnen impliceren dat de Craeyer vaarwel heeft willen zeggen aan artiesten, artiestenmilieu, atelier, vriend en kennis, want te Gent zet hij zich onmiddellijk aan het werk en het worden opnieuw zeer vruchtbare jaren.

Een belangrijke beslissing is het in elk geval geweest en er moet ontegensprekelijk een *causa maior* aan de basis van dit besluit gelegen hebben: op 82-jarige ouderdom verhuist men niet graag, vooral met pak en zak, penseel en verfdoois en richt men geen nieuw atelier op. Men verlaat ook zo maar niet zijn leerlingen en medewerkers om zich elders met één enkele, Jan van Cleef, te gaan vestigen.

Het is een vernedering ook voor een zo groot artiest, die schatrijk had moeten zijn, een verzoekschrift te richten tot de Staten, ten einde zekere materiële en financiële voordelen te bekommen.

Wij tasten dan ook in het duistere wanneer wij dit punt in zijn loopbaan willen opklaren.

Burgerrecht, vrijstelling van belasting en opname in het schildersgild bekwam de Craeyer zonder enige moeite.

Hij ging in de Kammerstraat een huis betrekken; dit weten wij vast omdat hij in 1666 weigerde aan de pachter van de gemeenterechten de taks op de woning te betalen, bewerende dat hij in 1664 vrijstelling ervan had bekomen.

Te Gent heeft de Craeyer nog enorm veel gewerkt en zelfs doeken van afmetingen gepenseeld hetgeen laat vermoeden dat hij er over een zeer ruim atelier beschikte.

Hij leefde er met zijn vrouw en met zijn nicht Catharina La Franqui, want de echtgenoten de Craeyer waren kinderloos en aanzagen het meisje als hun eigen kind. Op 23 december 1667 trad zij in de Sint-Jacobskerk in het huwelijk met een Gentenaar, Elias vander Brugghe.

Waar was andermaal het geld naartoe dat de Craeyer te Gent, van 1664 tot 1667 had verdiend?

Raadsel en geheim. In elk geval wanneer hij zijn nicht een bruidschat moet schenken, heeft hij geen cent en moet hij al zijn zilverwerk verpanden. Tien dagen later neemt hij het zilverwerk terug en vervangt het door het parelsnoer van zijn vrouw en een gouden ketting die hij van Filips IV van Spanje had ontvangen!

Te Gent schilderde de Craeyer o.m. een O.L. Vrouw Hemelvaart voor de S. Walburgiskerk van Oudenaarde, een Aanbidding van het Kind voor de O.L. Vrouwekerk van Brugge, een Verlossing van de zielen van het Vagevuur voor de S. Jacobskerk te Gent, de Marteling van de H. Blasius voor de Predikherenkerk alhier, de Verlossing van de Christenslaven voor de S. Jacobskerk. Dit laatste werk werd hem drie weken voor zijn dood betaald: "Item betaelt den vijfdien januar XVIIe negen en sestich, aen Sr Jaspaer De Crayer hondert en thien pond gr. ende dat over den schilderye voir den Autaer van de H. Dryvuldicheyt".

Enkele dagen later, op 27 januari stierf de laatste Rubenist, de 86-jarige schilder, met het penseel in de hand. Hij werd in de oude Predikherenkerk het Pantheon van de Gentse artiesten, begraven, doch alle opzoekingen die in de vorige eeuw, kort voor de afbraak van de kerk werden verricht, om zijn grafzerk en grafsteen terug te vinden, bleven vruchteloos.

Nog geen jaar later, op 2 januari 1670 stierf ook zijn weduwe en zij werd naast hem in het oratorium van de Dominicanen bijgezet.

Gaspard de Craeyer is een van onze vruchtbaarste schilders geweest. Zijn productie is fantastisch groot: honderden werken, portretten, allegorische voorstellingen, religieuze composities. In de belangrijkste musea ter wereld, in Frankrijk, Engeland, Nederland, Oostenrijk, Zweden, Rusland, Spanje, Italië, getuigen zij nog heden van de wonderbare virtuositeit van zijn penseel, van zijn verbluffende verbeelding, van zijn evenwichtig en zo divers talent.

Ook in eigen land zijn nog tientallen werken van hem te bewonderen: te Brussel, in Brabant, in Vlaanderen en in meest alle kerken en kloosters van Gent. Sommige kapitale werken werden na de Franse Omwenteling naar Parijs en de Franse musea overgebracht en niet allen mochten na de val van Napoleon gerecupereerd worden. In menige privé verzameling prijkt een de Craeyer op de ereplaats.

Wellicht had hij niet de fantastische scheppingskracht van Rubens, ook niet het geniaal talent van Antoon van Dijck. Indien Rubens de titel van keizer en van Dijck deze van koning mag opeisen, zo komt in elk geval deze van prins van de Vlaamse schilderkunst van de XVIIe eeuw, Gaspard de Craeyer toe.

Pierre KLUYSKENS

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 131

Op 30 oktober 1899 stelde Louis Cloquet in de rubriek "Religieuze gebouwen" - Burgerlijk Hospitaal, Kluyskensstraat, n° 2 - XIIIe eeuw" in het Frans een fiche op over

De Puntgevels van de grote zaal en van de oude kapel van de Byloke

Oorspronkelijke documenten van het jaar 1228 spreken van de heropbouw van het St-Maria-Hospitaal op de *portus monialium*, sedertdien gekend onder de naam *Byloke*.

Het is in deze periode dat de bouw schijnt terug te gaan van de grote ziekenzaal en van de kapel met hun majestueuze puntgevels.

De voornaamste van deze gevels stemt overeen met de ziekenzaal. Hij bevat een gewelfd, schuinlopend voorportaal rustend op kolommetjes en door een tussenspijl verdeeld in twee vensteropeningen. Langs weerszijden van het voorportaal zijn twee vensters voorzien van spijlen. De rozetten erboven zijn relatief modern, volgens de heer A. Verhaegen. Het "kordon", zegt deze laatste, aan het begin van de spitsbogen van de vensters, wordt onderbroken om doorgang te geven aan een waarschijnlijk oude luifel die voorkomt op een tekening van J.B. De Noter, uitgevoerd in 1818, en die bewaard wordt in de Universiteitsbibliotheek van Gent.

Deze gevel wordt doorbroken door een groot venster dat zijn spijlen verloren heeft, aanliggend twee kleine, heden blinde vensters.

De rechter puntgevel die een meer bescheiden portaal vertoont en een zeer sierlijk venster met stralende spijlen, diende als gevel voor de kapel, hij wordt bekroond met een klein renaissance-klokkentorentje.

De onderbouw van deze dubbele gevel is versierd met een indrukwekkende rij blinde arcaturen met smalle bogen, onder de vorm van een gelijkzijdige driehoek geplaatst op lichte kolommetjes; deze arcaturen zijn zeer sterk beïnvloed door de Doornikse stijl.

Langsheen de onderbouw is er een stenen bank die rond 1840 vernieuwd werd door Mr. A. Van Lokeren, terzelfdertijd met de twee rozetten van de deur.

Cf. A. Verhaegen, *L'Hôpital de la Byloke à Gand*. (Gent, 1889)

Nota van de Redactie: De tekening op de originele fiche leende zich niet tot reproductie; wij hebben ze vervangen door een recente foto van de beschreven gevels.

VAN ST.-JAN DE DEO-KLOOSTER TOT BEHOEDINGS- HUIS EN DE LA SALLE-INSTITUUT

Wie thans in Gent praat over het klooster van St.-Jan de Deo denkt direct aan de instelling gevestigd aan het Gentse Fratersplein. Dit klooster vond oorspronkelijk een onderkomen in een deel van de gebouwen van het oude Theresianenklooster aan de Thersianenstraat. Na het verlaten van dit pand huurden de Zusters van Liefde dit huis aan de Theresianen om er het Barmhartigheids- en het Behoedingshuis te vestigen. Later werd het oratorium en bijhorende gebouwen omgevormd tot De la Salle-Instituut.

Deze gebouwen maken thans deel uit van het Hoger Instituut Sint-Antonius in de volksmond beter gekend als de “vakschoale an d’olstraote”.

Het klooster van St.-Jan de Deo

Tijdens het bewind van Willem I werden de Alexianen of celledoers uitgezonden uit de Nederlanden. Deze religieuzen, die reeds vanaf de 14de eeuw werkzaam waren te Gent, hadden hun klooster in de St.-Michielsstraat¹. Zij verzorgden de zieken aan huis.

Het stadsbestuur zocht in die periode naar een mogelijke oplossing voor de thuisverzorging en deed daarvoor beroep op kanunnik Petrus Jozef Triest (Brussel 30-9-1760), verdediger der armen, stichter van congregaties en organisator van ziekenzorg. Het was niet de eerste maal dat de Gentse magistraat beroep deed op deze geestelijke.

In 1786 werd hij tot priester gewijd. In 1797 weigerde Triest de belofte van trouw en gehoorzaamheid aan de wetten van de Franse republiek en de eed van haat aan het koningschap en de anarchie uit te spreken, waardoor hij dan ook moest onderduiken. Als pastoor van de St.-Pietersparochie te Ronse oefende hij zijn functie in het geheim uit. Ondanks het Concordaat tussen Paus Pius VII en Napoleon, wat resulteerde in kerkvrede, wist de antiklerikale burgemeester Fostier van Ronse Triest te laten verplaatsen naar Lovendegem. Aldaar stichtte hij op 4 november 1803 een kloostergemeenschap waaruit op 2 juli van het volgende jaar de congregatie van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria officieel werd opgericht. Na het bezoek van de bisschop Mgr. Fallot de Beaumont, de prefect Faipoult en de Gentse burgemeester della Faille verzocht men Triest om een klooster te Gent op te richten voor ongeneeslijke zieken. In 1806 schonk Napoleon aan kanunnik Triest de leegstaande Cisterziënzerinnenabdij Ter Haegen aan de Molenaarstraat, waar nog steeds deze zusters gehuisvest zijn. Bij zijn aanstelling tot algemeen overste van de Zusters van Liefde op 14 januari 1807 werd hij tevens benoemd tot erekanunnik van St.-Baafs.

In 1807 richtte de prefect en de bisschop het “*Comité d’ordre et d’économie*” op met oog op de armenzorg te Gent. Triest was één der zes leden. Hij werd kort nadien benoemd tot directeur van het burgerlijke hospitaal de Bijloke, van de kleine Godshuizen en van het Bureau voor vondelingen en verlaten kinderen. Nog op het einde van hetzelfde jaar werd hij afdelingshoofd van het oudmannenhuis in de Bijloke, dat toen in wantoestand verkeerde. Samen met vijf eenvoudige jongemannen, de “*Hospitaalbroeders van de H. Vincentius*” genaamd, startte hij met een grondige hervorming i.v.m. de verzorging van de ouderlingen. In de loop van 1808 liep het aantal broeders op tot dertien, zodat Triest besliste om hen ook te belasten met de zorg voor krankzinnigen. Hetzelfde jaar was Triest gestart met de Zusters van Liefde met de zorg voor de vrouwelijke geesteszieken in het “*Vrouwenhuys of Zothuys*” te Gent. Met het verloop van de verzorging door de broeders ging het minder goed. Het duurde tot 1815 alvorens de verzorging door deze broeders begon. Samen met Dr. Guislain, die in 1825 met zijn werk “*Traité sur l’aliénation et les hospices des aliénés*” laureaat was geworden van de prijsvraag uitgeschreven door de Noord-Nederlandse Commissie voor Geneeskunde, richtte hij samen met zijn Broeders van Liefde een krankzinnigengesticht op (het huidige Guislaininstituut), dat uitgebreid werd met een school voor doven en blinden. Toen de vraag kwam van het stadsbestuur om ook nog de thuisverzorging op zich te nemen, droeg de kanunnik deze taak over op de broeders, wat een extra belasting was. Om die reden stichtte Triest een nieuwe congregatie. Daar de door koning Willem I verbannen bisschop Mgr. De Broglie overleden was, kreeg de kanunnik op 6 april 1823 de goedkeuring van de vicaris-generaal Ambrosius Goethals. Het bisdom Gent had in die periode geen bisschop. Het was pas vanaf 1825 dat de Broeders van Sint-Jan-de-Deo officieel startten met de thuisverpleging. De huisvesting voor deze broeders vond hij in een deel van het Theresianenklooster in de Theresianenstraat langs de zijde van de Holstraat. Het klooster was immers veel te groot geworden ten opzichte van het aantal zusters. Broeder Edesius Boerrigter en Jan De Grauwe² zijn van mening dat “*De broeders van St.-Jan de Deo vonden een nieuw onderdak in een deel van het vroegere karmelietenklooster op de hoek van de Theresianenstraat en de Holstraat. Hun woonst liep tot in het huidige H.T.I. Sint-Antonijs*”. Wij kunnen ons hierbij niet aansluiten. De heer Morel had reeds op de hoek van de Holstraat en de Theresianenstraat in 1792 een huis gebouwd. Dit huis bestaat nog steeds, maar is opgesplitst in drie verschillende woningen³ (thans: Holstraat 54-56-58). De gebouwen achter deze woningen in de Theresianenstraat (thans nrs. 1-3-5) zijn pas op het einde van de 19de eeuw gebouwd⁴. De gronden van deze huizen waren oorspronkelijk de achtertuin van dhr. Morels woning. Het huis tussen de woning Morel en de vakschool werd in 1837 gebouwd⁵, m.a.w. nadat de Broeders van Sint-Jan de Deo zich gevestigd hadden in een deel van het oude Theresianenklooster,

J. Janssens de Varebeke, Portret van Kanun-
nik De Decker, Gent, Meerhem

waardoor deze woning (thans Holstraat 60) onmogelijk deel uitgemaakt hebben van het broederklooster.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat het klooster van de Broeders van Sint-Jan de Deo het huisnummer 1 van de Theresianenstraat droeg⁶. We mogen de plaats van deze gebouwen identificeren met deze van het huidige Centrum voor Volwassenonderwijs dat thans gevestigd is binnen het Hoger Technisch Instituut St.-Antonius.

Broeder Edesius Boerrigter en Jan De Grauwe vermelden verder "*Ze (= Theresianen) waren erin geslaagd een deel van hun vroegere klooster (in de Theresianenstraat) terug te kopen. De eigenaars wilden ook de rest van het oude klooster verkopen, maar de zusters stelden zich tevreden met wat ze hadden. Daarop beslisten de eigenaars het overgebleven stuk te verkopen aan kanun-
nik Triest die er zijn broeders (van St.-Jan de Deo) vestigde*". Reeds hebben we aangetoond hoe moeilijk het was voor de zusters hun klooster opnieuw te verwerven. We hebben geen enkel document gevonden waarin gestaafd wordt dat Triest gronden heeft aangekocht in de Holstraat of in de Theresianenstraat. Na de broeders namen de Zusters van Liefde, een andere congregatie gesticht door Triest, hun intrek in deze gebouwen aan de Theresianenstraat. Zij huurden deze panden voor 3.000 Bfr per jaar⁷. Ook de Basisschool de la Salle die na de zusters en tot 1954 hun intrek namen in deze gebouwen⁸ kregen het pand in bruikleen van de Karmel⁹. In 1946 verlenen de zusters de erfpacht over het eigendom gelegen aan de Holstraat 36 en de Theresianenstraat nr. 7 ten voor-

dele van de V.Z.W. Bisschoppelijke Schoolcommissie. Pas in 1954 – toen het Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius haar intrek nam- werden deze gronden en gebouwen aangekocht van de Theresianen¹⁰. We mogen dan ook aannemen dat kanunnik Triest of de Broeders van Sint-Jan de Deo geen eigenaar geweest zijn van het eerste klooster.

De regels van de Broeders van St.-Jan de Deo waren nagenoeg een kopie van deze van de Broeders van Liefde, maar met bijkomende regels van thuisverzorging en enige specifieke regels voor dit apostolaat. De broeders droegen hetzelfde habijt als de Broeders van Liefde, behoudens de rozenkrans.

Door de antiklerikale houding die nog duidelijk aanwezig was in de Arteveldestad droegen ze buitenshuis een burgerpak, nl. *“een zwarte frak, veste en een broek van gemeyn laeken”*¹¹.

Naast hun thuisverpleging verzorgden ze in het klooster vijf betalende zieken, die elk een afzonderlijke kamer hadden.

Na de dood van kanunnik Triest stelde bisschop Mgr. J.f. Van de Velde kanunnik Benedictus-Constant De Decker (° Zele 23-11-1803 - + Gent 30-10-1874) aan als opvolger om de vier congregaties te leiden¹². Verwonderlijk was deze keuze niet daar hij op 17 april 1833 door de bisschop als coadjutor van Triest aangesteld was geworden. Voordien –toen E.H. De Decker doceerde aan het Kleinseminarie te St.-Niklaas- had hij al de congregatie van Onze-Lieve-Vrouw Presentatie opgericht in deze Waaslandse stad. Onder zijn bestuur kenden deze congregaties een enorme uitbreiding en verspreiding.

De Broeders van Sint-Jan de Deo stond een rampzalige toekomst te wachten. Op 27 juli 1843 brak een hevige brand uit in het Theresianenklooster. Buurtbewoners braken de poort open om de zusters te waarschuwen, want die hadden nog niet bemerkt dat hun klooster gedeeltelijk in brand stond. Buurtbewoners, brandweer en politie snelden ter hulp, alsook paters karmelieten vanuit de Burgstraat en recolletten aan de Oude Houtlei vervoegden zich bij de hulpverleners. Broeder Joannes a Cruce, karmeliet, ging tot driemaal toe in het brandend klooster ter bestrijding van het vuur. Nadien ontving hij hiervoor van koning Leopold I een zilveren en gouden erepenning. De dag nadien kwam de bisschop de toestand vaststellen en verleende aan de Theresianen de toestemming om het klooster te verlaten. Zij vestigden zich voorlopig in het klooster van de Ongeschoeide Karmelieten aan de Burgstraat. Kelken, remonstransen en andere kerksieraden werden tijdelijk opgeborgen in het bisdom.

De brand teisterde ook het klooster van de Broeders van St.-Jan de Deo en had zelfs een groot deel onbewoonbaar gemaakt. Reeds in 1836, door het toenemende aantal broeders, had men gedacht aan een grotere woonst. De brand gaf de aanleiding om te zoeken naar een ruimere woongelegenheden. Op 24 oktober 1843 stemde de bisschop toe dat de broeders op bedeltocht mochten

gaan naar mecenasen om fondsen bijeen te brengen ter verwerving van een ruimer kloosterpand. Kanunnik De Decker, die aangesteld was als directeur (1844-1848)¹³, wist de helft van de katoenfabriek aan het Meerhem (aan het huidige Fratersplein) op te kopen, waar de broeders zich definitief vestigden¹⁴.

Het huis van Barmhartigheid

Na de brand van 1843 werd beslist om op de gronden van het klooster langs de zijde van de Holstraat een liefdadigheidsinrichting op te richten. De gebouwen van deze stichting bestaan voorlopig nog steeds en zijn thans ingenomen door het Centrum Volwassenenonderwijs.

Deze instelling het "*Huis van Barmhartigheid*", ook het "*Huis van Sinte Magdalena*"¹⁵ genaamd, had als doel boetvaardige meisjes, die in ontucht geleefd hadden, opnieuw een kans te geven om zich te integreren in de maatschappij op een deugdzame manier. Deze inrichting werd geopend op 4 november 1844¹⁶ en werd financieel gesteund door acht dames uit de hogere burgerij van Gent.

Ze werd rechtstreeks onder toezicht geplaatst van de bisschop. Voor de werking stond kanunnik De Decker in. Hij bracht deze stichting onder in de congregatie van de Zusters van Liefde.

Deze stichting sloot hierdoor aan bij de "*Filledieusen*", een liefdadigheidsinstelling die opklimt tot in de 14de eeuw en die als doel had ontuchtige meisjes door afzondering, berouw en boete opnieuw in de maatschappij een kans te geven op een eervolle manier.

De eerste melding van een godshuis voor "*Filledieusen*" te Gent dateert van 1306. In 1328 was dit godshuis gevestigd aan de Grauwpoort en het filledieusenhammeken (= Rodelijvekensstraat)¹⁷. Dit godshuis werd bestuurd door de zusters Ter Hagen, die oorspronkelijk omstreeks 1230 hun klooster gebouwd hadden te St.-Martens-Beostenblijde nabij Axel. Door de talrijke overstromingen van dit gebied in Zeeuws-Vlaanderen vestigden zich deze zusters in 1268 door tussenkomst van de gravinnen Johanna en Margaretha van Constantinopel op de Verloren Broodhofstede te Merelbeke¹⁸. Ondanks het feit dat zij in 1279 in het Axelambacht hun klooster opnieuw oprichtten, waren ze ook zeer bedrijvig in hun refuge in de Arteveldestad, waar deze Magdalenazuster bekeerde prostituees opvingen. Door de beeldenstorm verlieten ze onze gewesten en vestigden zich in St.-Omer (Zuid-Vlaanderen). Na de val van Antwerpen werden hun bezittingen in 1585 overgeheveld naar de Jezuïetenorde. In 1588 werd hun klooster opgeheven. De taak om jonge prostituees op het rechte pad te brengen werd toevertrouwd aan deze paters. Door de opheffing van de Jezuïetenorde in 1793 konden de "*filledieusen*" nergens meer terecht in de Arteveldestad.

VERSLAG

OVER HET

WERK VAN BARMHERTIGHEID

(BEHOEDINGS- EN PENITENTENHUIS)

GEVESTIGD TE GENT

Theresianestraet N° 1.

1857 — 1863.

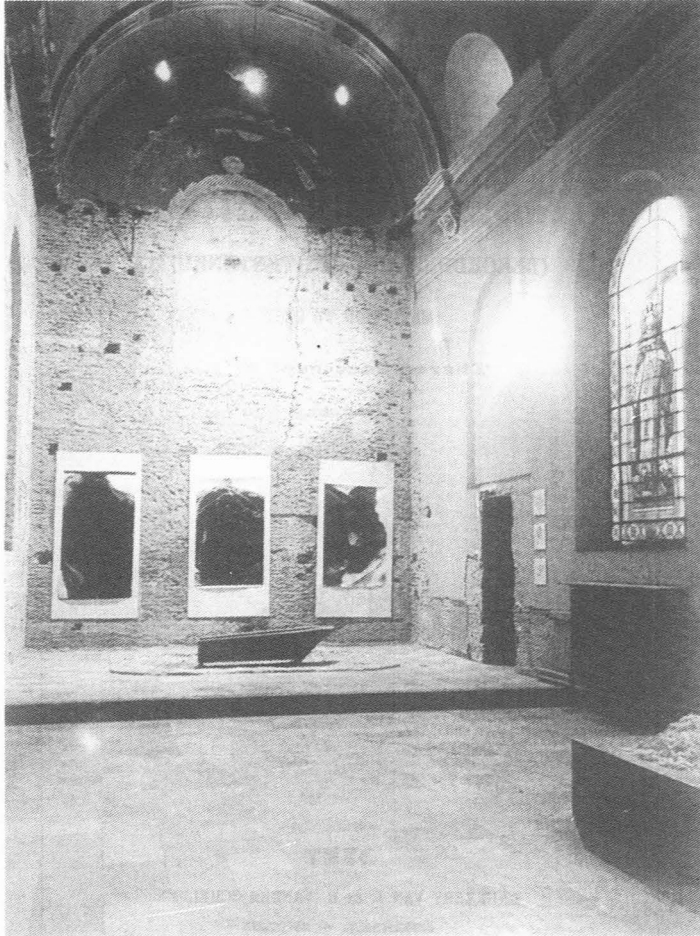

GENT

DRUKKERY VAN J. EN H. VANDER SCHELDEN

ONDERSTRAET. — MDCCCLXIII

Aan de oorsprong van het Gentse “*Huis van Barmhartigheid*” ligt het levensverhaal van een jong meisje uit Doornik. Het onschuldig wicht vroeg aan een bakker of hij niemand kende die haar in dienst wilde nemen. Een blijkbaar financieel krachtige vrouw uit Oostende hoorde dit toevallig en besloot om haar aan werk te helpen. Zij mocht in dienst treden maar moest de vrouw direct vergezellen naar de kuststad. Aldaar werd ze geplaatst in een bordeel. Zij vond troost bij een man die medelijden had met het gestrikte kind. Hij wist het meisje vrij te kopen. Zij reisde naar Gent, maar vond geen werk in de Arteveldestad. Gelukkig ontmoette zij in deze Scheldestad vrome dames die zich inlieten met haar toestand en haar lieten plaatsen in het *Huis van de Goede Herder*. Na een verblijf in deze liefdadigheidsinstelling was zij gedurende drie jaar werkzaam als dienstbode, waarna zij ten slotte een huwelijk aanging.

Gent, HTI St.-Antonius: Kapel (huidige toestand)

De Gentse dames hadden een groot medelijden met het meisje en waren ervan overtuigd dat er zich een groot aantal meisjes met gelijkaardige problemen in de stad bevonden die in dezelfde toestand waren. Zij besloten een opvangcentrum op te richten voor deze verdwaalde dochters. Door raad en steun van kanunnik De Decker, bekend om zijn liefdadigheidswerk, en geholpen door de Zusters van Liefde richtten ze op 4 november 1844 een liefdadigheidsinstelling op. Als locatie voor de stichting koos De Decker voor “ *een deel van het oud Thésésiaenen klooster of Carmeliten, alwaer voor de broeders van Joannes de Deo, gewoond hadden*”¹⁹. Dezelfde dag kwam de bisschop Mgr. Delbecq het ‘*Huis van Barmhartigheid*’ inzegenen. Deze instelling werd onder patronaat gesteld van de H. Maria-Magdalena²⁰.

Het was verstaanbaar dat men voor de werking een beroep deed op de Zusters

van Liefde. Zij waren gesticht door kanunnik Petrus Jozef Triest die zich inzette voor de armenzorg, verdrukten en krankzinnigen. Deze religieuzen waren immers gevestigd in het voormalig Klooster van Ter Haghen van de Magdalena-zusters te Gent²¹.

De acht nobele Gentse dames bleven niet alleen financieel de instelling steunen, maar belastten zich verder ook *“met het opsporen van zondige meisjes, die voor een verblijf in het nieuwe tehuis in aanmerking konden komen”*²².

Niet elke jeugdige zondares kon opgenomen worden in het *“Huis van Barmhartigheid”*. Kinderen met een gerechtelijk verleden werden niet toegelaten. Meisjes die besmet waren met *“schurftheid”*, met de *“venusziekte”* of die de *“vallende ziekte”* hadden, werden niet opgenomen. Ook meisjes met een *“kwade lijfgeur”* of die zwanger waren, werden geweigerd. Uitzonderlijk konden vrouwen ouder dan 30 jaar er terecht. Men kreeg er geen tweede kans. Meisjes die uit deze of gelijkaardige instellingen verwijderd werden of uit eigen beweging de instelling verlaten hadden, konden niet voor de tweede maal hun toevlucht zoeken in het ‘Huis van Barmhartigheid’²³. Buitenlandse jongeren moesten als borg 200 Bfr betalen, wat een enorm hoog bedrag was. Indien zij voortijdig de instelling verlieten of indien ze er uit verwijderd werden, kregen ze de borgsom niet terug. Verder mochten steden of gemeenten, die reeds een opvang hadden voor jonge prostituees, overtollige meisjes gratis plaatsen in de instelling.

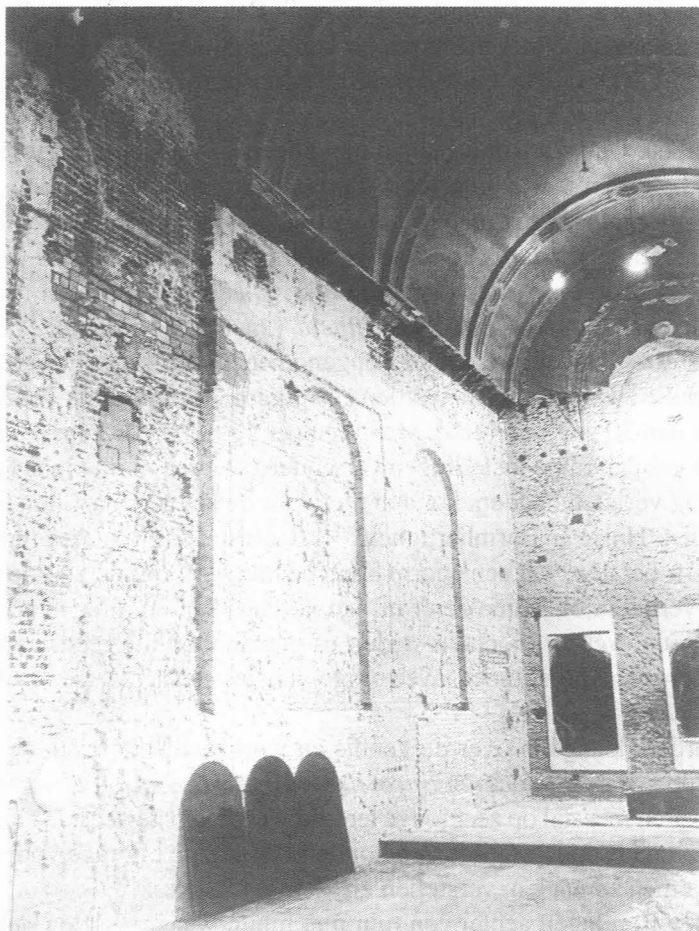
De bestuurders klaagden over de kennis en werkzaamheden van de meisjes. Zij vermeldden dat de *“kinderen zijn in luiheid opgevoed en onbekwaam”*. Deze kinderen waren meestal op zeer jonge leeftijd werkzaam geweest in een fabriek, waardoor zij niets anders kenden en konden. Als kleine bijdrage voor hun verblijf leerde men ze naaien, verstellen en klein textielwerk.

Dit complex is gelegen achter een tuin met muur, waarvan delen opklimmen tot in de 17de eeuw.

In het begin was de werking gering door de schaarse fondsen, de hoge voedselprijzen door de mislukte oogsten in 1846 en 1847, maar vooral door de restauratiewerken van de uitgebrande gebouwen en de nieuwbouw. Voor de fondsen van deze stichting moest men vooral beroep doen op particuliere giften. Het waren vooral adellijke personen die deze fundatie steunden²⁴. De rijke burgerij uit het Victoriaans tijdperk stond eerder afkerig tegen deze instelling van meisjes met een bedenkelijk verleden.

In de loop der jaren kende het huis een grote toeloop. In 1874 waren er 763 meisjes die in deze instelling verbleven hadden. In 1877 telde het *“Huis van Barmhartigheid”* 160 *“penitenten”*. Naast de gebouwen bouwde men na de brand van 1843 een eenbeukige kapel in neobarokke stijl²⁵ door de liefdadigheidsinstelling het *“Huis van Barmhartigheid”*.

Dit oratorium bestaat uit vijf en een halve traveeën onder een afgewelfd zadeldak.

Gent, HTI St.-Antonius: Kapel.

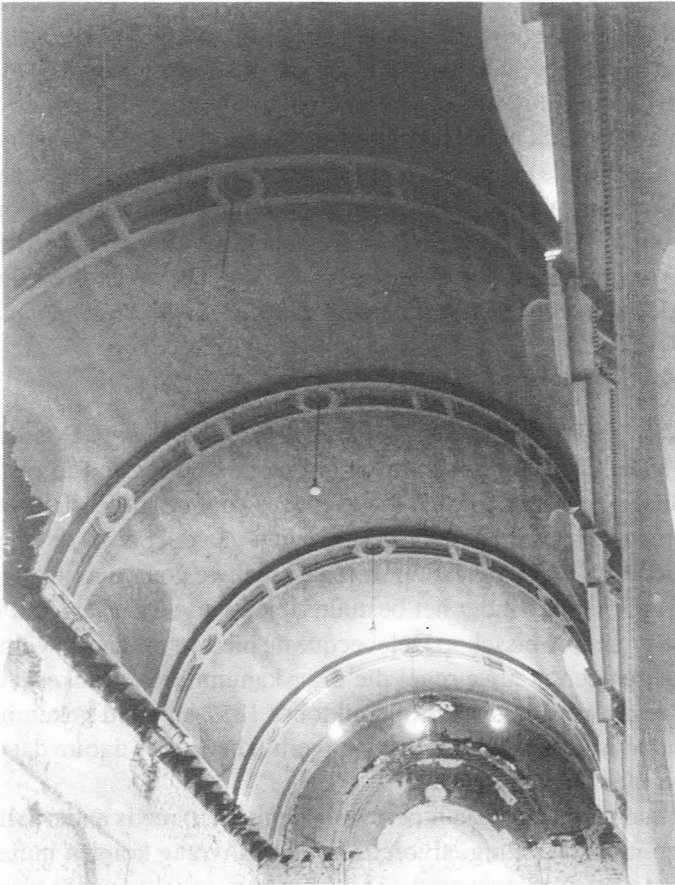
dak met pannen. Tussen de gordelbogen met lijstwerk van het tongewelf treffen we binnenin halfronde bovenlichten aan langs de zijde van de Theresianenstraat. Deze lichten zijn evenwichtig opgesteld met de rondbogige blindnissen langs de andere zijde van het gewelf.

De gordelbogen zijn versierd door uitspringend barok lijstwerk, waardoor we een plastisch spel krijgen. Deze lijst wordt op haar beurt gedragen door barokke engelpopjes die opzij versierd zijn met voluten.

Daaronder gaan de gordelbogen over in pilasters waartussen zich langs de noordzijde vensters bevinden, die symmetrisch opgesteld werden met rondbogige blindnissen langs de andere zijde. Langs de zuidzijde treffen we verder een deur aan die toegang verschaft tot de 17de eeuwse pandgang. Oorspronkelijk was aan het altaar in deze muur ook een deur voorzien die een toegang verschaft naar het Theresianenklooster. Deze is later dichtgemetseld.

Het behoedingshuis

Op 20 april 1848 verruimde men het Magdalenahuis met het “*Maison de Préservation*”. Deze tweede liefdadigheidsinstelling werd opgericht door de Zusters van Liefde “om te voorkomen dat jonge meisjes van de volksklasse verdorven zouden worden door hen tegen de gevaren van slechte voorbeelden in hun milieu te behoeden”²⁶. Deze instelling, ook het “Behoedingshuis” genaamd, werd gescheiden gehouden van het aanpalende “*Huis van Barmhartigheid*” zodanig dat de meisjes van beide instellingen elkaar niet konden ontmoeten²⁷. Om die reden was men genoodzaakt om het nieuwe gesticht in een ander gebouw te vestigen, dat paalde aan het ‘*Huis van Barmhartigheid*’. Om die reden werd het huis van een schilder, Holstraat toen nummer nr. 34, aangekocht... door de Theresianen. Pas in 1946 verlenen de Theresianen de erfpacht van deze woning ten voordele van de V.Z.W. Bisschoppelijke Schoolcommissie, in 1954 werd dit pand aangekocht²⁸.

Gent, HTI St.-Antonius: Gewelf van de kapel.

We kunnen de locatie van deze instelling vereenzelvigen met het deel van het hoofdblok dat paalt aan de Holstraat ter zijde van de Theresianenstraat. Ook het behoedingshuis kende een groot succes. Reeds in 1874 hadden in deze instelling 738 meisjes hun toevlucht gevonden.

Van 1848 tot 1859 verbleven in een afzonderlijk lokaal van het behoedingshuis werkloze dienstmeiden. Zij mochten er, "*beschermd tegen de zedelijke gevaren van de buitenwereld*", tegen een zeer lage vergoeding vertoeven tot ze een dienst hadden gevonden²⁹.

In 1852 werd een tweede afdeling in het behoedingtehuis opgericht waar "*meisjes met ondeugdzame neigingen uit welgestelde families opgenomen werden*"³⁰. Vanaf 1852 vonden in deze instelling gepensioneerde dames die een rustig leven wilden leiden een verblijfplaats. Het aantal ouderlingen bleef eerder beperkt.

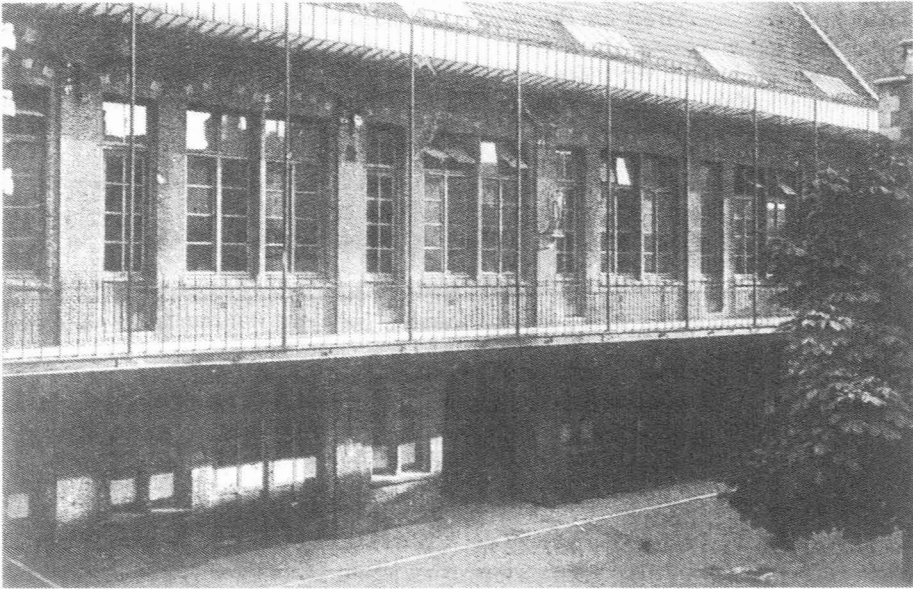
Inmiddels was de huisvesting voor al deze instellingen te klein geworden en werden ze begin juli 1877 overgebracht naar een ruimere locatie aan de St.-Lievenspoortstraat³¹, waar ze op 10 september 1877 ingewijd werd door de bisschop. In 1901 vroegen de Zusters van Liefde aan de Theresianen een vergoeding daar zij op het goed aan de Theresianenstraat en aan de Holstraat talrijke gebouwen grondig verbouwd of opnieuw gebouwd hadden³². Toen de Zusters van Liefde zich in het oud klooster van St.-Jan de Deo vestigden, vonden ze de (uitgebrande) gebouwen in slechte toestand. Ze vroegen dan ook bij het verlaten van dit pand een vergoeding voor de nieuwbouw, waardoor het goed een meerwaarde had gekregen. Nergens hebben we kunnen achterhalen of de Theresianen daadwerkelijk gingen op deze vraag. Dit wederopvoedingstehuis kreeg later de naam van het "*Gesticht van de Heilige Aloïsius van Gonzaga*"³³.

De Magdalena-zusters

Enkele van de penitenten uit het "*Huis van Barmhartigheid*" alsook van het "*Behoedingshuis*" waren enorm ingenomen met de werking van de zusters, zodat zij zelf wilden opgenomen worden tot de congregatie van de Zusters van Liefde. Het was verstaanbaar dat zij, door het verleden van deze meisjes, niet konden toetreden tot de orde. Om die reden werd een nieuwe congregatie opgericht, de Magdalena-zusters, die onder het bestuur vielen van de Zusters van Liefde.

Op 22 juli 1851 keurde bisschop Delebecque de nieuwe religieuze gemeenschap goed. Zij kregen een nieuwe regel die door kanunnik De Decker werd opgesteld. Deze regel werd ingesteld op 6 oktober 1852 en werd gekenmerkt door belofte, gehoorzaamheid, armoede en zuiverheid vanaf de datum dat men in de instelling verbleef.

Om toe te treden tot deze orde moesten de penitenten reeds anderhalf jaar vertoefd hebben in de instelling, alvorens ze een aanvraag konden indienen voor het postulantschap. Nadien waren de penitenten verplicht om een proeftijd van

Gent, Instituut Jan-Baptist de la Salle (1920)(thans : HTI St.-Antonius : F-Blok)

minimum één jaar en een postulantschap van zes maanden te doorlopen. Ze moesten aangenomen worden door de congregatie van O.-L.-Vrouw van het Huis van Barmhartigheid en verder moesten ze ingeschreven zijn in de Broederschappen van de H. Rozekrans.

Hun dagtaak, die begon 's morgens om 3.u 45., was zeer zwaar. Door deze strenge regel was de aangroei van Zusters Magdalena eerder beperkt³⁴.

Uit het *“Historie boek van het huys der Penitenten ook huys van Barmhartigheid genaamd”* vermelden we nog een belangrijke aanhaling dat staft dat dit huis (thans H.T.I. Sint-Antoniusinstituut) eertijds het klooster was van Sint-Jan-de-Deo: *“ Ons huys is opgerigt onder de bescherming van de H. Maria-Magdalena en bestemd om ongelukkige meyskens die uyt ellende, verleyding of boosheyd van den waren weg afgeweken zijn. Door onze zorg, vermaningen en gebeden tot de deugd en de eer terug te brengen... Ons huys is opgericht in een deel van het oud therésiaenen klooster of Carmeliten, alwaer voor ons de broeders van Joannes de Deo, gewoond hadden.”*³⁵.

Rudy VAN ELSLANDE

(*t vervolgt)

NOTEN

¹ M. Steel, Gent in 1859, in: Ghendtsche Tydinghen, 7de jg. 1978, blz. 116-117; Idem, Gent in 1962 meer dan 5000 werkloze katoenarbeiders, in: Ghendtsche Tydinghen, 8de jg. 1979, blz. 21; G. Broget, Het schokkevestje, in: Ghendtsche Tydinghen, 21ste jg. 1992, blz. 198-215.

² E. Boerrigter – J. De Grauwe, Meerhem toen en nu Huize Sint-Jan de Deo Gent, Gent 1991, blz. 74-75.

- ³ Gent, Stadsarchief, Reeks 535, bundel 99, nr. 20.
- ⁴ Door het veelvuldige bezoek aan deze woningen konden we dit met zekerheid vaststellen.
- ⁵ Gent, Stadsarchief reeks G. 12, nr. 2595.
- ⁶ Later, toen het klooster vervangen werd door het Huis van Barmhartigheid, werd duidelijk vermeld dat dit gebouw gelegen was aan de Theresianenstraat nummer 1; Gent, Archief van de Zusters van Liefde, map St.-Lievenspoortstraat.
- ⁷ Gent, Archief Theresianenklooster (niet geklasseerd).
- ⁸ En niet zoals E. Boerrigter – J. De Grauwe (o.c.) vermelden dat nadien de panden werden betrokken door de vakschool, het later Hoger Technisch Instituut St.-Antonius.
- ⁹ I. De Baets – D. Dermout, 75 jaar HTISA Van Toen tot nu, Gent 1994, blz. 5.
- ¹⁰ Ibidem blz. 14-15.
- ¹¹ R. Stockman, Kanunnik Petrus Jozef Triest, stichter en organisator, in: Gendtsche Tydinghen, 25de jg., 1996, blz. 170-181; D. Deboosere, Kanunnik Triest en zijn stichtingen (6 dln.), Gent 1940; J. Van Dorst, Levensschets van Petrus Jozef Triest, Gent 1989.
- ¹² M. Steel, Gent in 1874. De paardetram te Gent, in: Ghendtsche Tydinghen, 10de jg., 1981, blz. 83. Zijn broer Pieter De Decker was katholiek politicus, volksvertegenwoordiger en minister van Binnenlandse zaken (1855-1857).
- ¹³ Hij werd voor de tweede maal tot directeur benoemd van 1865 tot 1874.
- ¹⁴ J. Brebels, Verleden van Huize Sint-Jan de Deo, Gent 1974; E. Boerrigter – J. De Grauwe, o.c., blz. 74-77.
- ¹⁵ J.J. Steyaert, Volledige beschrijving van Gent of geschiedkundige beschouwing van deze stad en haar bewoners, de merkwaardige gebouwen, gestichten en maetschapyen, de beroemde Gentenaren, e.z., Gent 1857, blz. 213-214.
- ¹⁶ O.l.v. A.P. de Jong, Het Edele huis, korte geschiedenis van de instelling van de congregatie van de Zusters van Liefde aan de Sint-Lievenspoortstraat te Gent, Gent z.d.
- ¹⁷ Gent, Stadsarchief, nota's van Werveke nr.478; Gent, Rijksarchief Fonds Filledieusen of Magdalena-zusters, reeks XXXII.
- ¹⁸ R. van Elslande, De 15de eeuwse Gentse kunst in de Vier Ambachten, in: Over den Vier Ambachten, Kloosterzande 1993, blz. 1017-1020, 1025.
- ¹⁹ Gent, Archief van de Zusters van Liefde, Historie boek van het huys der Penitenten ook huys van Bermhertigheyd genaamd, f° 4.
- ²⁰ Ibidem, f° 1-4.
- ²¹ R. Stockman, Kanunnik Petrus Jozef Triest, stichter en organisator, in: Ghendtsche Tydinghen, 25de jg., 1996, blz. 170-181.
- ²² Anoniem, Verslag over het werk van Bermhertigheyd Behoedings- en penitentenhuys gevestigd te Gent Theresianenstraat nr. 1 1857-1863, Gent 1863, blz. 15.
- ²³ Ibidem, blz. 16.
- ²⁴ Jean-Baptiste d'Hane de Potter schonk 50.000 Bfr.; baron en baronesse Hippolyte della Faille had zelfs een fonds opgericht ter ondersteuning, ibidem, blz. 19-20.
- ²⁵ Bouwen door de eeuwen heen, o.c., dl. 4 nb Zuid-West, blz. 455.
- ²⁶ Ibidem, blz. 17.
- ²⁷ J.J. Steyaert, o.c., blz. 214.
- ²⁸ I. De Baets – D. Dermout, 75 jaar H.T.I.S.A. Van toen tot nu, Gent 1994, blz. 13-15.
- ²⁹ Anoniem, Verslag over het werk van Bermhertigheyd Behoedings- en penitentenhuys gevestigd te Gent Theresianenstraat nr. 1 1857-1863, Gent 1863, blz. 18.
- ³⁰ Ibidem, blz. 17.
- ³¹ De Potter, o.c., dl. VIII, blz. 374-375.
- ³² Gent, Archief Zusters van Liefde, Map Sint-Lievenspoortstraat.
- ³³ D. Van Ryssel, Ik zou daar een boek kunnen over schrijven: de charmes van de dagelijkseid, in Ghendtsche Tydinghen, 28de jg., 1999, nr. 4, blz. 226-227.
- ³⁴ Kanunnik De Decker, Regel van het huys van Ste Magdalena Gent, Gent 1852.
- ³⁵ Gent, Archief Zusters van Liefde, Historie boek van het huys der Penitenten f° 4.

EEN MARKTZANGER OVER KINDERMISBRUIK IN HET CITADELPARK EN TE LEDEBERG

Het stadspark van Gent heeft -het is algemeen bekend- zijn ontstaan te danken aan de Citadel die er onder het Hollands bestuur onder leiding van majoor Van Pittius werd gebouwd. Na de Belgische onafhankelijkheid bleef het militair fort, toen bijna geheel afgewerkt, zogoed als onveranderd staan te verkommeren.

In 1870 kocht de stad Gent het bolwerk en de er omheen liggende terreinen van het Rijk, en reeds het jaar daarop begonnen de slopingswerken. In datzelfde jaar kwam een urbanisatieplan klaar dat voorzag in de aanleg van bloemvelden, vijvers, gras- en boompertijen met ertussen romantisch kronkelende wandelpaden¹. Het Citadelpark groeide weldra uit tot de voornaamste groene zone van de stad, een groene long en een oord van rust dat alle Gentenaars welkom was (en is).

De laatste jaren heeft dit park echter de reputatie gekregen een locatie te zijn waar overdag, maar vooral 's nachts onder de bekende mantel der duisternis, allerlei dingen gebeuren, die zoals dat heet, het daglicht schuwen.

Nu zou men kunnen denken dat we hier te maken hebben met een betrekkelijk recent fenomeen. Het verlies van de traditionele waarden, de voortschrijdende morele verloedering, enz., weet je wel! Toch blijkt dit niet zo te zijn en het park was trouwens ook niet de enige plaats waar dit soort dingen plaatsvond, zoals verder nog zal blijken.

Zo werd in 1892, kort na de aanleg van het park, door een Gentse straatzanger een klaaglied gezongen over onverkwikkelijke gebeurtenissen in het park. Oude "kapoenen" en viespeuken spraken er immers kinderen aan en probeerden hen met allerlei lekkers of andere "cadeautjes" mee te lokken "om hulder te kunnen onteeren". Zo beschrijft de zanger onomwonden de liederlijke bedoelingen van "dat schaamteloze ras" dat het park tot zijn uitverkoren onveilig werkterrein had gemaakt.

Zoals dat in dergelijke liederen wel meer het geval is, wil de zanger ons doen geloven dat het hem niet om de sensatie van wat daar gebeurde te doen was. In de laatste strofe wordt het de toehoorders duidelijk gemaakt dat de zanger de ouders-stadsgenoten wil waarschuwen voor de gevaren waaraan hun kinderen zich daar blootstellen. Hij maant ze tot besluit dan ook aan hun kroost "toch meer onder d' oogen" te houden.

De zanger van dit lied was tevens de auteur van de tekst die hij, zoals dat bij zangers de gewoonte was, op een los, langs één zijde bedrukt blaadje aan de toehoorders verkocht.

Een exemplaar ervan bevindt zich in de centrale bibliotheek van de Gentse

universiteit (G.19069). Meer dan waarschijnlijk werd het te Gent zelf door een onbekende verzamelaar gekocht in juli 1892. Dit leest men op een potloodaantekening bovenaan op het zeldzame, misschien zelfs unieke blaadje. Deze auteur en vermoedelijk ook de zanger was Pol de Snirck, zoals -met een zetfout op het blaadje onderaan- wordt meegedeeld. Dit is de bekende Gentse straatzanger Pol de Snerck (1855-1941). Hij woonde bij de Heuvelpoort in de Zandstraat 99. Bij de burgerlijke stand van de stad staat hij bekend als een man met vele beroepen: "klakkenmaker", wever en dagloner, maar een straatmuzikant wordt hij er niet genoemd. Toch blijkt dat hij ook als gelegenheidsmuzikant bruiloften en andere feesten opluisterde.

Van De Snerck zijn verscheidene liedblaadjes bewaard. Sommige van zijn teksten hebben een sterk geëngageerd sociaal karakter. Bij voorkeur dicht, zingt en klaagt hij over de ellendige leefomstandigheden van de arbeiders, de stakingen en de uitbuiting door het patronaat. Hij klaagt aan, kiest steeds de zijde van de sukkelaars en de verdrukten, en roept hen op tot actie om hun lot te verbeteren.

Het lied over de "schandalen uit het park der Citadelle" sluit aan bij De Snercks maatschappelijke betrokkenheid. En dit is eveneens het geval voor een nog hierna te vermelden gelijkaardig lied. Ook deze vorm van uitbuiting van "schaapjes" van kinderen wil hij aan de kaak stellen. Ook zij zijn hulpelozen en potentiële slachtoffers van "vuile heeren" met veel geld en weinig deugd. We laten hem zelf aan het woord:

De schandalen uit het Park der Citadelle

Zangwijze: La Valse du Cliquot

1

Als zanger voel ik mij verplicht
Al weer een nieuw liedje te zingen
Op echte schandalige dingen,
Die dagelijks komen aan 't licht
't Is wreed als men dat wil beletten,
Geen dag gaat er schier voorbij,
Of men kan lezen in de gazetten
Van moorden en schandalerij.

(echte: lees echt)

(dat... beletten: daarop letten)

Refrein

'Is toch een echte schand,
't Geen hier gebeurd in 't land,
Op kindren groot en klein,
Die onderjarig zijn.

(onderjarig: minderjarig)

Zij luistren naar geen klacht,
Hij die het kind verkracht,
Het is schandalig, 'k zeg het vrij,
Hoe men ons kinderen brengt 't lij
Maar al dat schaantelooze ras
Die moeten in de kas.

(*'t lij: in 't lijden*)

(*kas: gevangenis*)

2

Zoo iets gebeurde hier te Gent,
In 't park gekend der Citadelle,
Dat wil ik aan 't volk eens vertellen,
Nochtans 't is al reeds wijd gekend.
Er kwamen daar steeds vuile heeren,
Die liepen op kindrenjacht,
Om hulder te kunnen onteeren,
Toonden zij cadeautjes vol pracht.

3

Zoo trachte een oude kapoen,
Een onnoozel kind mee te krijgen,
Voor geld, suiker, speelgoed en fijgen,
Om dan alle slecht mee te doen.
't Is wreed, hij was zeventig jaren,
Hij had vrouw en kinderen rijen,
In 't park ging hij zijn drift bedaren,
Steeds met kindren groot en klein.

4

Noch ander, met vuilheid belaân,
Kwamen ook die schaapjes onteeren
Door beloften van schoone kleeren,
Zo deden zij kindren mee gaan.
't Is schande zoo beulen te wezen,
'k Word ijskoud als ik daar aan denk,
En toch niets die kon hun doen vreezen,
Ze bedorven een kind in een wenk.

(*die: overbodig woord*)

5

O ouders past op, 't is uw plicht,
Gij hebt nu eens goed ondervonden
Hoe nu uwe kindren geschonden
Tot uw verdriet te kermen ligt.

(*ligt: lees liggen*)

En houdt ze toch meer onder d' oogen,
En tracht van dat smeerig venijn
Nu nimmer te worden bedrogen,
Die gansch uw gezin brengt in pijn.

(Die: lees *Dat*)

Dezelfde zanger is ook de auteur van een gelijkaardig lied, dat zich eveneens in dezelfde, hierboven genoemde bundel bevindt. Hier uit *De Snerck* zijn verontwaardiging over wat er in mei 1893 te Ledeberg is gebeurd.

Op zondagnamiddag, de veertiende van deze maand, was rond vier uur een jongetje van vijf jaar, Maurice Roels geheten ², met zijn kameraadjes aan het spelen in de Posthoornstraat van deze randgemeente van Gent. Een persoon die, zoals later bleek, te Kalken woonde, kwam daar voorbij, bood het kind allerlei lekkers aan en lokte het mee.

Gans de avond en de nacht gingen de ouders en familieleden van Maurice op zoek, maar het jongetje bleek spoorloos. 's Anderendaags 's morgens echter hoorden ze dat hun zoontje te Kalken in het gezelschap van een man gezien was. De ouders spoedden zich daar naartoe zonder succes. Tenslotte onmoetten ze de man met het kind langs de Schelde te Wetteren. Toen Maurice zijn ouders zag, riep het naar hen. Daarop probeerde de man het kind nog over de brug in het water te werpen vooraleer de vlucht te nemen. Maar dit lukte hem niet want twee gendarmen die daar toevallig voorbijkwamen, slaagden erin hem aan te houden.

Het kind begon toen te vertellen over de martelingen die het had doorstaan. De nacht had het met de man in een bos doorgebracht en toen het weende of om zijn ouders riep, bedreigde de kerel zijn slachtoffer met een groot mes. Tot zover de achtergrond van dit lied waarvan de tekst te koop werd aangeboden op een blaadje dat we hier reproduceren.

W.L. BRAEKMAN

NOTEN

1. M. Van Wesemael, "Citadelherinneringen", Gh. Tyd. 4 (1971), 168-176.
2. *Gazette van Gent*, 18 mei 1893.

EEN 5JARIG KIND ONTEERD

te Ledeberg, in de Posthoornstraat.

REFREIN

Die zoo een schaapje klein
Durft brengen in de pijn
Is laf en slecht man
En dië mag niet bestaan
't Is schande 'k zeg het vrij
Elk moet bekennen met mij
Dat zoo een kereel klein of groot
Meriteert eene grove dood
Om te onteeren 't onnoozel bloed
Is hunne straf te zoet.

1.

Als zanger voel ik mij verplicht
Op ne vuile kereel te zingen
En op zijn schandalige dingen
Die hij weer gebracht heeft aan 't licht
Zijn lafheid is weer eens gebleken
Die menig ouder schrikken doet
En van verdriet 't harte doet breken
Als zij denken aan 't dierbaar bloed.

2.

Te Ledeberg is dat geschied
Waar menig klein kind was aan 't spelen
Kwam een beul spekken uitdeelen
Zoo bracht hij een kind in 't verdriet
Daarna was hij spoedig verdwenen
Naar Kalcken en 't kind afgemat
Riep moeder en begon te weenen
Helaas het was reeds te laat.

3.

Die ouders zochten gansch den nacht
Met hun familie vol van smarten
Toen moeder riep komt aan mijn harte
Kwam een man die tijdingen bracht
Ik heb sprak hij alles vernomen
Dat ge allen zoekt gezwind
Luistert 'k ben van Kalcken gekomen
'k Zag daar bij een heer uw lief kind

4.

De ouders gingen spoedig op zoek
Om hun groote schat weer te vinden.
En om dienen beul te verslinden
Elk droeg op 't gelaat eenen vloek
En toen den beul kwam te bespeuren
Ontvloog van zijn harte een zucht
Hij dacht 't kind in 't water te sleuren
Om te kunnen nemen den vlucht

5.

Het kind die zijn ouders nu zag
Riep moeder met opene armen
En juist kwamen daar twee gendarmen
Dien hem vaten nu bij de kraag
De beul riep wat gaat er gebeuren
De vader sprong hem toe met kracht
En riep laat mij die beul verscheuren
Want hij heeft mijn kind lief verkracht.

6.

Het kind gansch met droefheid belaan
Die sprak 'k heb in een bosch geslapen
En zoo ging hij voorts aan het klappen
Van schandallen op hem begaan
Als 't kind aan zijn ouders dorst sneken
Stond hij met een groot mes in zijn hand
En riep stil of 'k zal u doorsteken
Zeg vrienden is dat niet toechant

Gedicht en gezongen door Paul De Snerck, Zandstraat, 99. Gelast zich men het spelen van bruiloftafels.

VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE “GAZETTE VAN GENT”

DE MONUMENTALE GROEPEN “HET ROS BEYAERT”, “KRACHT, SCHOONHEID EN WIJSHEID” EN HET “MILJOENENKWARTIER”

29 januari 1910

De stad Gent staat aan de *Naamloze Maatschappij der Wereldtentoonstelling* gratis de gronden af die haar toebehoren en gelegen zijn tussen de Kortrijksesteenweg, de Zwijnaardsesteenweg, de Sint-Pietersaalstraat en de ijzeren weg Brussel-Oostende.

Op het terrein zullen alle werken mogen worden uitgevoerd die haar onderneming van nut kunnen zijn. Op het einde van 1914 worden de gronden aan de stad terugggegeven in de toestand waarin ze zich nu bevinden, zonder schade-loosstelling, noch tegemoetkoming van welke aard ook.

6 augustus 1910

Er is beslist dat de definitieve plans van de *Wereldtentoonstelling*, opgemaakt door de bouwkundige Oscar Van de Voorde, voor oktober zullen aanvaard worden. Tegen die tijd wordt heel het terrein met paaltjes afgetekend, zodat het publiek dat er wordt toegelaten, zich ter plaatse een juist denkbeeld zal kunnen geven van de uitgestrektheid van de onderneming.

11 februari 1911

Het algemeen plan van de *Wereldtentoonstelling* zal binnenkort openbaar worden gemaakt. Een 900 meter lange en 40 meter brede laan zal het grootste deel van de gronden doorlopen en een prachtig vergezicht opleveren. Een andere dreef zal rechtstreeks de verbinding maken tussen de hoofdingang aan de Kortrijksesteenweg en het *Paleis der Schone Kunsten* ter hoogte van de Krijgslaan en onder meer een waterkasteel bevatten. Op het kruispunt van de beide lanen zal een monumentale beeldengroep worden opgericht.

21 juni 1911

Het *Inrichtend Comité van de Wereldtentoonstelling* heeft de heer Aloïs De Beule, beeldhouwer alhier, in samenwerking met de beeldhouwer Domien Ingels, gelast met het vervaardigen van een maquette voor een monumentale groep, die het *Ros Beyaert* moet voorstellen, omgewerkt tot fontein, om geplaatst

te worden in de hof aan de hoofdingang van de hallen.

Wij waren heden in de gelegenheid de maquette in het werkhuis van de heer De Beule te zien. Het ontwerp is zeer gelukkig, zowel van opvatting als van uitvoering.

Op een groot rotsblok staat het *Ros Beyaert* in steigerende houding. Op zijn rug bevinden zich de *Vier Aymonszonen*, de ene gewapend met een slinger, de andere met pijl en boog, de derde met een speer en de vierde met een bijl, waarmee zij reeds een aantal aanvallers neervelden. Alles is op zulke wijze geordend, dat het op een aangrijpende manier de legende voorstelt.

De groep zal acht meter hoog zijn en worden uitgevoerd in gebronsde pleisterkalk. De rots welke moet dienen als voetstuk zal komen te staan in het midden van een grote vijver, waaruit allerlei grillige fonteinen zullen ontspruiten.

Geplaatst voor de eerste grote hal van de tentoonstelling zal de groep van de heren De Beule en Ingels stellig een grote indruk maken.

13 december 1911

De *Handels- en Nijverheidskring* hield zijn algemene vergadering en de heren Coppieters en Casier van het *Inrichtend Comité van de Wereldtentoonstelling* verstrekten inlichtingen aan de leden. Het *Feestpaleis* in het park van de citadel zal in duurzame materialen worden opgericht. Er is ook sprake van hetzelfde te doen voor het *Paleis der Schone Kunsten* aan het uiteinde van de Erelaan, kant van de Zwijnaardsesteenweg. Het schepencollege is immers na de tentoonstelling voornemens van het kwartier een prachtwijk te maken en dan zou zulk een imposant gebouw er bijzonder wel geplaatst zijn.

Ook werd de mening naar voor gebracht, de standbeelden, fonteinen en groepen in pleister gaarne in brons te zien uitvoeren, om er na de tentoonstelling het park of de stad mee te versieren. De heer Coppieters schatte de uitgaven daarvoor op 250 000 frank.

De monumentale fontein van de heer Julius Van Biesbroeck symboliseert de tentoonstelling door een atleet welke de *Kracht* verbeeldt, met rechts de ene hand aan een vrouw, de *Schoonheid* en de andere reikend aan een beeld, de *Wijsheid*. In pleister zou dat 35 000 frank kosten, in duurzaam materiaal 100 000 frank. Zij zou komen te staan in het midden van een laan die de *Avenue des Nations* in de tentoonstelling van Brussel zou vervangen.

Middelen om de onkosten te bestrijden zijn onder andere de plaatsgelden van de tentoonstellers, de ontvangsten van de bezoekers en een financiële verrichting waarover thans nog niet mag worden uitgewijd. Gent moet een krachtige poging doen om op de hoogte te blijven van Brussel, Antwerpen en Luik en niet af te dalen tot de rang van Brugge en andere steden.

27 januari 1912

Het *Uitvoerend Comité* nam het besluit om het *Ros Beyaert* en de *Vier Heemskinderen* van de heren De Beule en Ingels in brons te doen gieten.

21 februari 1912

De groep van de *Vier Heemskinderen* die bestemd is om de hoofdlaan van de tentoonstelling te versieren, is in de werkhuizen van de beroepsschool Carels nagenoeg vervaardigd. Weldra zal de groep worden bestreken met een laag pleister en dan een eerste maal gegoten.

12 juni 1912

De werken aan de *Wereldtentoonstelling* gaan goed vooruit. De grote vijver, thans gemaakt in de Erelaan voor het gedenkteken *Kracht, Schoonheid en Wijsheid* van Julius Van Biesbroeck junior, is nagenoeg voltooid. Thans wordt druk gewerkt aan het voetstuk. Ook het grondplein voor de *Vier Heemskinderen* wordt gereed gemaakt.

13 oktober 1912

In de laatste dagen is er bijzonder veel gewerkt op de terreinen van de tentoonstelling. In de grote Erelaan legde de stedelijke beplantingsdienst lange en zeer keurige bloembedden aan. Werklieden van de waterleidingsdienst plaatsen een net van buizen van allerlei diameter om het noodzakelijke water voor de fonteinen en de brandweerdiensten te kunnen aanbrengen.

1 november 1912

De monumentale groep van de heer Van Biesbroeck, bestemd om geplaatst te worden op het voetstuk van het waterkasteel aan het uiteinde van de Erelaan, is voor de helft voltooid en bevindt zich in het werkhuis van de kunstenaar, op de hoek van de bakkerij *Vooruit* aan de Nijverheidskaai, rechtover het stedelijk gasgesticht.

Het kunstwerk dat door het *Algemeen Bestuur* voor de *World's Fair* werd besteld, strekt zich in rechte lijn uit over een lengte van 25 meter en zal 75 beelden bevatten. De grootste figuren meten 2,10 meter.

Het bestaat eigenlijk uit drie delen. Het middendeel brengt hulde aan de vooruitgang op alle gebied, bij middel van drie prachtige figuren, die de *Kracht*, de *Schoonheid* en de *Wijsheid* verbeelden. Op de twee zijpanelen wordt door zeer dichterlijke voorstellingen aan de ene kant de hulde verpersoonlijkt aan de werkers van de nijverheid, de kunsten en de wetenschappen, aan de andere kant deze van de landbouw en aanverwante vakken.

Het eerste deel is voltooid. Wat een leven, wat een beweging in dat gewrocht!. Kinderen en grote personen brengen lauriertakken en lover aan om de *Kracht*, de *Schoonheid* en de *Wijsheid* te kronen. Hier dreigt een man onder het gewicht van de vracht uit te glijden, daar strekt een andere de armen uit om hem te steunen.

Naast het kranig beeld van een werkman en een werkvrouw die het vaandel van de zegepraal naar de drie middenbeelden uitsteken, zingt een kinderschaar de lof van de *Arbeid* en de *Vooruitgang*.

Het tweede deel, waaraan nog moet begonnen worden, stelt volgens het ontwerp de *Hulde aan de Vooruitgang* voor, door werklieden van alle landbouwakken. Indien dit gedeelte onder opvatting en uitvoering even goed slaagt als het eerste, zal Gent een kunstgeheel bezitten dat gerust mag aangehaald worden naast de *Mensenstrijd* van Jef Lambeaux en andere standaardwerken van onze beste beeldhouwers.

Het ware te wensen dat het werk van de heer Van Biesbroeck bestendig wordt door het in brons te doen gieten, om tot sieraad te blijven dienen van de plaats waar het ter gelegenheid van de *Wereldtentoonstelling* zal worden opgericht en dit plein later behouden blijft als *Plaats van de Wereldtentoonstelling van 1913*, midden de rijke wijk die daar weldra zal tot stand komen.

Het publiek zal maandag en dinsdag van 9 uur tot 's middags en van 2 tot 5 uur het kunstgewrocht mogen bezichtigen in het werkhuis van de beeldhouwer.

8 november 1912

De eerste helft van het monumentaal gedenkteken van de tentoonstelling dat werd toevertrouwd aan de heer Julius Van Biesbroeck, is gisteren naar het terrein gebracht om op het voetstuk te worden geplaatst aan het uiteinde van de Erelaan, nabij het *Paleis der Schone Kunsten*. Het zal bij middel van stro en dekzeilen tegen de guurheden van het weder worden beschut.

25 december 1912

De middengroep *Kracht, Schoonheid en Wijsheid* van de kunstenaar Van Biesbroeck junior, wordt later in brons uitgevoerd. De kosten worden geschat op 9000 frank. Het schepencollege heeft de plaats nog niet bepaald waarheen de groep na de tentoonstelling zal worden overgebracht, evenmin als voor het *Ros Beyaert* van de heren De Beule en Ingels, dat insgelijks in brons zal worden gegoten.

22 maart 1913

Men is begonnen aan het opstellen van het *Ros Beyaert* en de vier Heemskinderen, het groots kunstgewrocht van de heren Ingels voor het paard

en De Beule voor de vier mensfiguren.

De groep is geplaatst midden de ronde vijver van de Erelaan, tussen de burelen van het *Algemeen Bestuur* en deze van de post, politie, brandweer, enz.

25 maart 1913

Het tweede deel van het verheven beeldhouwwerk *Verheerlijking van de Arbeid en de Wetenschap*, vervaardigd door de heer Van Biesbroeck junior, zal zondag en maandag aanstaande openbaar tentoongesteld zijn in zijn werkhuis aan de Nijverheidslaan.

20 april 1913

Aan het *Ros Beyaert* wordt het voetstuk voltooid waarop de krijgers moeten uitgestrekt liggen welke onder de slagen van de vier Heemskinderen zijn gevallen. De prachtige ruitergroep zal er stellig veel bij winnen. Op de vier grote voetstukken middenin de leuning van de vijver zijn de zeepaarden en zeekoeien van de befaamde beeldhouwer Dubar geplaatst.

De indrukwekkende groep van de heer Van Biesbroeck is thans ook in zijn geheel opgesteld.

26 april - 3 november 1913

Periode van de *Wereldtentoonstelling* van Gent.

6 november 1913

In een interview met de drukpers verklaarde de heer Coppeters dat er inzake de *Wereldtentoonstelling* een tekort zal zijn van 2,5 tot 3 miljoen frank. Aan de stad wordt echter een prachtig Feestpaleis van 3 miljoen gelaten, gebouwd in duurzame materialen. Het tekort is dus grotendeels aangevuld.

Maar dat is niet alles. Ook dient rekening gehouden te worden met de meerwaarde die de gronden van de tentoonstelling bekomen hebben. Men zou de Erekoer met de prachtige waterval en de kunstwerken van Van Biesbroeck, Ingels en De Beule kunnen behouden. Daar omheen zullen weldra statige villa's verrijzen.

9 november 1913

In de hovingen van de Erekoer is men druk doende met het wegbrengen van de kostelijke planten en de bedrijvigheid is er zeer groot. Men heeft reeds gesproken van na het sluiten van de *Wereldfoor* de prachtige beeldengroep *Het Ros Beyaert* van de heren De Beule en Ingels over te brengen naar de Maria-Hendrikaplaats. Men kan in heel de stad geen betere locatie vinden.

27 februari 1914

De afbraak van de hallen gaat steeds verder. Men is volop bezig aan het *Paleis der Schone Kunsten*. Voor het grootste gevaarte, de koepel van de hoofdingang, zal gewacht worden op gunstiger weer.

Tijdens de *Wereldtentoonstelling* werd de wens uitgedrukt dat de Erekoer met de prachtige groep van het *Ros Beyaert* en de monumentale waterkom met zijn schone beelden, zou behouden blijven. Wij zijn gelukkig te vernemen dat dit tenminste voorlopig het geval zal zijn.

2 juni 1914

Het zal nog enige tijd duren vooraleer alles op het terrein van de gewezen *Wereldfoor* weggebroken is en de grond weer in straten kan verkaveld worden. In afwachting van een bepaalde beslissing zal de Erekoer met de vier Heemskinderen en het kunstgewrocht van de heer Van Biesbroeck behouden blijven.

28 juli 1914

In de zitting van de bevoegde gemeenteraadscommissie werd met slechts twee tegenstemmen besloten het verheven beeldwerk van de fontein *Kracht, Wijsheid en Schoonheid*, op de achtergrond van de Erekoer geplaatst, in brons te doen gieten. De uitgave wordt begroot op 80 000 tot 90 000 frank.

De twee groepen, in pleister uitgevoerd en geschilderd, hebben geleden door de guurheid van de lucht. Wil men ze bewaren, dan moet men ze binnenkort doen gieten.

Het schepencollege denkt dat de kunsthoedanigheden van het werk en de plaats dat dit monument inneemt op het uiteinde van de Erekoer een gunstig advies rechtvaardigen, op voorwaarde dat de staat voor de helft tussenkomt, volgens de gewone toelagen bij de aankoop van kunstwerken.

Het stelt eveneens voor de middengroep te vervangen door dezelfde beelden, op grotere schaal uitgevoerd. Men is het algemeen eens om de ongelijke verhouding vast te stellen tussen deze groep en de verheven beeldwerken van het grondstuk.

De commissies van financiën en schone kunsten hebben zich bij deze zienswijze aangesloten. Verscheidene leden hebben de wens uitgedrukt dat eerst de tussenkomst van de staat moet verkregen zijn vooraleer het werk te ondernemen.

De prijzen door twee gieterijen voorgesteld zijn onaanneembaar. Men zou elders moeten onderhandelen, teneinde een merkelijke vermindering te bekomen. De stad zal rechtstreekse gesprekken voeren met de gieterij.

Het contract zal de hoedanigheid van het kanonbrons vaststellen. De kunstenaar zal de twee groepen gereed moeten maken om gegoten te worden en de

gieter bijstaan. Hij moet de ontbrekende of beschadigde delen herstellen en de middengroep met de drie hoedanigheden vervangen door een exemplaar in brons.

Deze verandering dient te geschieden zonder onkosten voor de stad. De kunstenaar mag vrij beschikken over de groep welke thans aan de fontein is geplaatst.

De Erekoer met zijn vijver en zijn waterval wordt behouden. De gronden rond het bassin zullen verkaveld worden om er villa's of huisjes met tuintjes op te bouwen.

4 augustus 1914

De Europese oorlog brak uit. Duitsland verklaarde de oorlog aan België, Frankrijk, Engeland en Rusland. Duitse troepen vielen aan de oostgrens België binnen. Gent werd op 12 oktober bezet.

5 augustus 1914

In de zitting van de stedelijke raad van 3 augustus legde de heer burgemeester een verklaring af aangaande het gevaar voor het vaderland, omwille van de oorlog. Er zal gezorgd worden voor de families die getroffen zijn door het binnenroepen van de vaders en de zonen, alsook voor maatregelen tegen de economische crisis die noodlottig moet volgen.

De kredieten voor het halfverheven beeldhouwwerk in de Erelaan zullen gebezigd worden voor de noodlijdenden. Dit initiatief verwierf de algemene goedkeuring van de raadsleden.

6 februari 1915

Sedert de oorlog is uitgebroken wordt er zelden of nooit meer gesproken over de prachtige *Wereldtentoonstelling* welke in 1913 gedurende meer dan zes maanden miljoenen mensen uit alle delen van de wereld naar de Kortrijksepoort lokte.

Door degenen die zich de moeite niet getroosten eens te gaan wandelen langs de oude terreinen wordt in het algemeen gedacht dat de laatste sporen verdwenen zijn. Dat is volkomen mis. Er heerst aldaar nog een zekere bedrijvigheid. De heer ondernemer Schauwvlieghe is met een ploeg werklieden bezig, het schone, artistieke gebouw af te breken in de nabijheid van het *Ros Beyaert*, waarin de burelen van het *Uitvoerend Comité* waren gevestigd. De ijzeren geraamten, gebinten en al de kepers en planken welke voortkomen van de Belgische, Franse en Engelse paviljoenen, het *Paleis der Schone Kunsten*, enz. liggen opgestapeld op de gronden tussen de Sint-Pietersaalststraat en de spoorwegviaduct.

18 maart 1915

Sinds enige dagen werkt een gans legioen arbeiders vol geestdrift op de braakliggende gronden te Sint-Pieters-Aalst, welke aan de stad toebehoren en kunnen gebezigd worden voor de akkerbouw en de groententeelt. Het gewezen terrein van de *Wereldtentoonstelling* is in loten verdeeld en meer dan 120 aanvragers hebben reeds een stuk bekomen, dat zij tot 31 december mogen bebouwen.

27 april 1915

Op voorstel van het schepencollege wordt besloten dat men de bas-reliëfs die de groep *Kracht, Schoonheid en Wijsheid* omringen zal versterken, teneinde ze te kunnen wegnemen en bergen. Dit beeldhouwwerk in pleister is reeds zeer geschonden en zou binnen korte tijd helemaal vervallen indien het aan de lucht blijft blootgesteld.

De groep zelf zal voorlopig bewaard worden op de plaats waar hij zich bevindt. Het bassin zal insgelijks blijven. De waterval is afgeschaft bij gebrek aan de nodige machines. De trappen die het water naar de kom voerden zullen desgevallend worden benut voor bloemversieringen.

26 april 1916

Het schepencollege heeft het plan vastgesteld voor de geschiktmaking en het openen van straten in het kwartier tussen de Kortrijkse- en Zwijnaardsesteenwegen, op de gronden van de gewezen *Wereldtentoonstelling* en zal het aan het gebruikelijk onderzoek onderwerpen.

1 - 11 november 1918

De Duitse bezetter trok zich uit Gent terug.

17 december 1918

De benamingen van verschillende straten zullen worden gewijzigd. Eén der voorstellen betreft de Grondwetplaats op het terrein van de gewezen *Wereldfoor*. Deze zal voortaan Graaf de Smet de Naeyerplaats heten.

17 maart 1919

Op het ogenblik dat de oorlog uitbrak had men nog niet gedaan met de ontruiming van de gronden tussen de Kortrijksesteenweg en de Krijgslaan waarop onze *Wereldtentoonstelling* van 1913 was opgericht geworden en waar zich het *Ros Beyaert* en de *Arbeidsfontein* bevinden.

De plaatselijke commissie van gedenkgebouwen is door het schepencollege gelast met de taak, die gronden te benutten ter verfraaiing van de wijk en gaat een wedstrijd openen nopens dit ontwerp, dat menig bouwkundige zal aantrekken.

Men dient natuurlijk niet meer te denken aan de oprichting van monumentale gebouwen en paviljoenen welke van geen nut zijn, maar men zou de zuilenrij en de zijdelingse galerijen kunnen behouden zoals ze waren tijdens de tentoonstelling. De stad zou die zelf kunnen bouwen ofwel opleggen aan de kopers van bedoelde gronden.

Achter de fontein zouden de galerijen deze van het *Paleis der Schone Kunsten* in herinnering brengen, overdekt met een boog en versierd met de symbolische groep die het plein beheerst. Iets in de zin van het Jubelpark te Brussel, maar minder groot.

Achter de zuilenrijen en galerijen zouden de stadsgronden verkocht worden om er villa's te bouwen, omgeven door tuinen met hoogstammige bomen, waarmee de plaats rondom versierd zou wezen.

Dit gezamenlijk geheel zou de schoonste herinnering uitmaken aan onze *Wereldtentoonstelling*. Ons volk zal het jaar 1913, waarop Gent zich voordeed als één der grootste steden ter wereld, niet vergeten.

28 december 1922

Men is begonnen met de aflijning van de Maria-Hendrikaplaats, welke thans hervormd wordt tot een ronde tuin, waar omheen de tramrijtuigen zullen rijden. Dit tamelijk groot plein zal met twee rijen bomen worden beplant en voorzien zijn van zitbanken. Gebeurlijk kunnen er ook bloemperken worden aangelegd.

Wordt het wenselijk en mogelijk geacht, dan zou in het midden van dit plein een groot monument kunnen opgericht worden, misschien het *Ros Beyaert*, dat thans als verloren staat op de vervallen Erekoer van de gewezen *Wereldtentoonstelling*. Het massieve kunstgewrocht zou zeker bijdragen om de ledigheid van de uitgestrekte plaats te helpen aanvullen.

26 april 1923

Op voorstel van de heer burgemeester zullen de pleinen en straten tussen de Sint-Pietersaalststraat en de Musschestraat de volgende benamingen dragen:

- *Onafhankelijkheidslaan*: de dreef tussen de samenloop van de Kortrijksesteenweg met de Musschestraat en de vereniging van de steenweg met de Sint-Pietersaalststraat;
- *Congreslaan*: van de Graaf de Smet de Naeyerplaats tot het midden van de Onafhankelijkheidslaan;

- *Fleurusstraat*: van de Graaf de Smet de Naeyerplaats tot de Sint-Pietersaalststraat, rechtover de kerk;
- *Jemappestraat*: van de Graaf de Smet de Naeyerplaats tot de Musschestraat, in de verlenging van de Fleurusstraat;
- *Vaderlandstraat*: evenwijdig aan de Sint-Pietersaalststraat en de Onafhankelijkheidslaan, in verbinding met de Krijgslaan;
- *Graaf de Smet de Naeyerplein*: het deel van de Erekoer der gewezen *Wereldfoor* tussen de Krijgslaan en de Congreslaan.

6 februari 1925

De gemeenteraad zal zich binnenkort moeten bezighouden met het geven van een vaste bestemming aan de stadsgronden die het oud tentoonstellingsterrein van 1913 uitmaken en aan deze voor de kerk van Sint-Pieters-Aalst.

Er zijn veel aanvragen door kopers, maar er moet vooraf een besluit genomen worden om te weten of de stad zal verkopen per lot, zoals thans gedaan wordt met de andere stadsgronden, ofwel ze in blok zal afstaan aan de één of andere groep speculanten die ze zou uitbaten.

Zowel in het voordeel van de ene als van de andere oplossing zijn er ernstige beweegredenen. Ontdoet de stad zich in blok van dit onroerend kapitaal, dan kan de prijs ervan ineens worden ontvangen en aan dringende ontwerpen worden uitbesteed.

Wellicht zou het een beter bewijs van goed bestuur zijn, de gronden per lot te verkopen en de inkomsten te verdelen over verschillende financiële termijnen, naarmate de kopers zich aanbieden.

Hoe de lanen en straten van deze wijk worden aangelegd zal natuurlijk afhangen van het te nemen besluit, naargelang de stad de eigenaar is of iemand anders, die dan kan beslissen over de verdeling en de aanleg, naar zijn inzichten betreffende de schoonste en aangenaamste oplossing, zonder de voordeligste kant van de zaak uit het oog te verliezen.

29 augustus 1925

In de diensten van de heer Siffer, schepen van openbare werken, konden we kennis nemen van het plan om buiten de Kortrijksepoort een *villa-kwartier* aan te leggen. De stadsgronden waarop in 1913 de *Wereldtentoonstelling* gehouden werd zijn ongeveer 9 ha groot en thans als openbare wandelplaats aangelegd.

Weldra gaan ze door de stad verkocht worden. Het bouwen op deze gronden zal echter aan bijzondere voorwaarden onderworpen zijn. Op de gedeelten welke het verst van de Erekoer verwijderd zijn zal de bebouwing langs gewone straten gesloten geschieden, dus met alle huizen zonder tussenuitruimten naast elkan-

der, doch het gedeelte rond de Erekoer zal bestaan uit villa's die ten hoogste per twee mogen verbonden zijn, door tuinen omringd. De grote waterkom zal men in een diepliggend perk omvormen.

Hier wordt dus een wijk ontworpen die, wanneer hij voor een merkelijk gedeelte zal voltrokken zijn, ook wel het *rijk kwartier* zal genoemd worden.

30 januari 1926

De heer schepen Siffer heeft aan de stedelijke raad de wijzigingsplans onderworpen van de Erekoer der *Wereldtentoonstelling*, thans de Graaf de Smet de Naeyerplaats. Het bassin met het *Ros Beyaert* en het architectonisch motief op de achtergrond zullen behouden en hersteld worden.

Daar omheen worden terreinen voorbehouden voor villa's, omgeven door hovingen. De tuintjes langs de Kortrijksesteenweg zullen op een middendreef uitlopen welke met bomen wordt bezet. Dat wordt de Congreslaan, 60 meter breed. Ze zal leiden naar het middenmotief van het bassin. In die omgeving zal men karakteristieke woningen oprichten.

In de Sint-Pietersaalstraat en andere zijstraten zal er plaats zijn voor meer eenvoudige woningen, maar waarvoor tuintjes zouden worden aangebracht. Op de Krijgslaan zullen eveneens villa's worden gebouwd. Het gezamenlijke zal een echte oase van rust en sierlijkheid uitmaken.

24 februari 1926

In de zitting van de gemeenteraad verklaarde de heer Stockman dat de geschiktmaking van het kwartier Sint-Pieters-Aalst geen haast vergt.

De heer Schauwvlieghe zei dat er crisis heerst in de bouwnijverheid en door de nodige veranderingen welke de gewezen tentoonstellingsterreinen zouden ondergaan, werk kan bezorgd worden aan een groot getal arbeiders.

12 maart 1926

De gemeentelijke commissies van openbare werken en financiën hebben onder voorzitterschap van de heer Siffer in het stadhuis zitting gehouden. Hoofdzakelijk werd gehandeld over de aanleg van de villawijk op de stadsgronden rond de Erekoer van de gewezen *Wereldtentoonstelling*.

Vooraf de manier van bouwen werd besproken. Men kwam tot een akkoord en binnenkort zal de verkaveling van de gronden kunnen aanvangen.

13 april 1926

Op voorstel van de heer Siffer werd door de raad het politiereglement goedgekeurd op de wegen en bouwwerken betreffende de wijk Sint-Pieters-Aalst en het te koop stellen van stadsgronden op de Graaf de Smet de Naeyerplaats.

20 september 1926

Niettegenstaande de ongunstige omstandigheden in de bouwnijverheid is de bedrijvigheid te Gent nog niet veel afgenomen. Zo werden in augustus laatstleden nog 34 toelatingen tot bouwen afgeleverd, lopende over 40 huizen.

Bijna de helft wordt opgericht in de nieuwe straten en lanen in de buurt van de Sint-Pietersstatie. Daar verrijst een wijk die wat betreft de luchtigheid der straten en de architectonische waarde van de woningen bijzonder gunstig afsteekt tegenover tal van andere stadswijken die dagtekenen uit de tweede helft van de vorige eeuw.

14 augustus 1929

Er wordt thans veel gebouwd in de buurt van de statie Gent-Sint-Pieters en het is opvallend hoe de nieuwe architectuur er voor kleine en grote burgerswoningen veel meer wordt toegepast dan bijvoorbeeld te Brussel of te Antwerpen.

13 januari 1930

In december 1929 werden 22 toelatingen tot bouwen van huizen afgeleverd, waarvan 10 voor de negende wijk, voornamelijk in het nieuwe kwartier van Sint-Pieters-Aalst.

20 april 1930

In de nieuwe wijk van de Kortrijksepoort zullen alle gronden weldra bebouwd zijn. Het is "*plezierig*" voor de wandelaars, in de Woeringenstraat een "*openluchtgarage*" te zien. Daar treft men gedurende de dag en de nacht op straat verhuiswagens aan. Deze dienen misschien tot schuilplaatsen voor de menigte kwaaddoeners die de nieuwe wijk leegstropen of om er de nachtpolitie een dutje te laten in doen !...

6 juni 1931

In de maand mei werden 16 toelatingen tot bouwen verleend, waarvan 10 in de negende wijk.

17 juni 1932

De bewoners van de wijk Sint-Pieters-Aalst klagen algemeen over de bevuilde toestand van de fontein aan het *Ros Beyaert*, tot grote schande van Gent.

De huizen en tuinen worden met veel zorg onderhouden, maar het gedenkteken van de voormalige *Wereldtentoonstelling* is een echte vuilnisbak. De nabije vijver heeft sinds lange tijd geen water meer gezien en ligt vol smerigheid.

De openingen van de fontein zelf dienen nog slechts voor spinnen en andere parasieten.

Toen wij bezoek kregen van in de vreemde wonende familieleden en kennissen en wij hen de mooiste gebouwen van de stad hadden getoond, leidden wij hen ook tot aan het *Ros Beyaert*. Helaas, daar werden onze oog- en neusorganen fel op de proef gesteld en wij keerden liever snel op onze stappen terug. Wij rekenen op een zo gauw mogelijke opruiming van dit stort!

28 december 1933

Dinsdagavond hebben onbekende straitschenders in de openbare beplanting van de Graaf de Smet de Naeyerplaats, langs de kant van de Jemappestraat een schone sparreboom aan de grond afgezaagd en gestolen. Een onderzoek is ingesteld.

26 februari 1934

Een onderzoek van commodo en incommodo is geopend betreffende de opening van twee nieuwe straten van 12 meter breedte, enerzijds tussen de Pacificatielaan en de Sint-Pietersaalstraat, anderzijds op private gronden tussen de Kortrijksesteenweg en de eerst vermelde nieuwe straat.

23 juni 1934

Door de stedelijke overheid werd een bezoek gebracht aan de plaats waar het *Ros Beyaert* zich bevindt. Het stadsbestuur was vergezeld van de kunstenaar de heer Domien Ingels, die het werk aldaar uitvoerde en van de heer Bourgeois, bestuurder van de beplantingsdienst.

Het bezoek had voor doel de mogelijkheid te onderzoeken, aldaar het gedenkteken op te richten aan onze geliefde en betreunde koning Albert en het *Ros Beyaert* over te brengen naar het Maria-Hendrikaplein.

Van dit plan is echter afgezien omdat het niet te verwezenlijken is. De grote onkosten zouden 30 000 frank belopen. Bovendien zijn de moeilijkheden van de verplaatsing niet te overkomen, als men nagaat dat het *Ros* rond de tien ton weegt.

Ook zou het Maria-Hendrikaplein er teveel door ontsierd worden. In het middenpark van het statieplein zal een fontein komen, die beter zou passen in het kader van de omringende gebouwen.

15 augustus 1934

Verleden zondag heeft een groep leerlingen van de nijverheidsschool van Braine-le-Chateau een gedeelte van de dag gewijd aan een bezoek van de moderne gebouwen in de wijk Sint-Pieters-Aalst.

18 februari 1935

De parochie Sint-Pieters-Aalst krijgt weldra een nieuwe, moderne kerk. Als inwoner van de gewezen proosdij maakte de heer Valentin Vaerwyck gans belangloos de ontwerpen voor de nieuwe bidplaats.

Het herstel en de vergroting van het houten gebouw waren door de verkaveling van de gronden en de oprichting van stijlvolle woningen onontbeerlijk geworden. Na twee voorontwerpen zijn de definitieve plans uiteindelijk goedgekeurd en kan men de onderneming aanvangen.

Het oorspronkelijke schip zal in de nieuwbouw worden versmolten. De voor-gevel krijgt een middentoren, rijzig als een Italiaanse campanile, die vanaf de Graaf de Smet de Naeyerplaats het perspectief van de Fleurusstraat zal beheersen.

Het binnenwerk werd eveneens door architect Vaerwyck ontworpen en zal voor wat het beeldhouwwerk betreft worden uitgevoerd door de bekwame kunstenaar O. Sinia. De heren Crespin en Colpaert zullen de glasramen vervaardigen. Het kerkgebouw zal veel gelijkenissen vertonen met dat van de wijk *Oude Bareel* te Sint-Amandsberg, dat in 1932 en 1933 eveneens volgens de plannen van de heer Vaerwyck werd opgetrokken.

7 april 1937

Niet ver van het *Ros Beyaert* werd in het *Miljoenenkwartier* het borstbeeld opgericht van wijlen graaf de Smet de Naeyer, gewezen staatsminister. Samen met dit van de gewezen burgemeester Emiel Braun dat aan het belfort wordt geplaatst, zal het kortelings officieel worden ingehuldigd.

12 april 1937

Gisteren hebben rond 21 uur onbekende kerels de houten kast afgeworpen welke in de laan voorlopig het borstbeeld van graaf de Smet de Naeyer afdekt. Bij het naderen van voorbijgangers namen de *moedige* straatschenders de vlucht...

16 juni 1937

De nieuwe parochiekerk van Sint-Pieters-Aalst werd door Monseigneur Coppieters, bisschop van Gent, plechtig ingewijd.

Erik DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit "De Wereldtentoonstelling van 1913 te Gent (1896-1920)", 340 blz. en "Sint-Pieters-Aalst, Sint-Pieters-Aaigem en Sint-Denijsplein - deel 3 (1919-1940)", 290 blz., oktober 2004, uitgaven in eigen beheer.

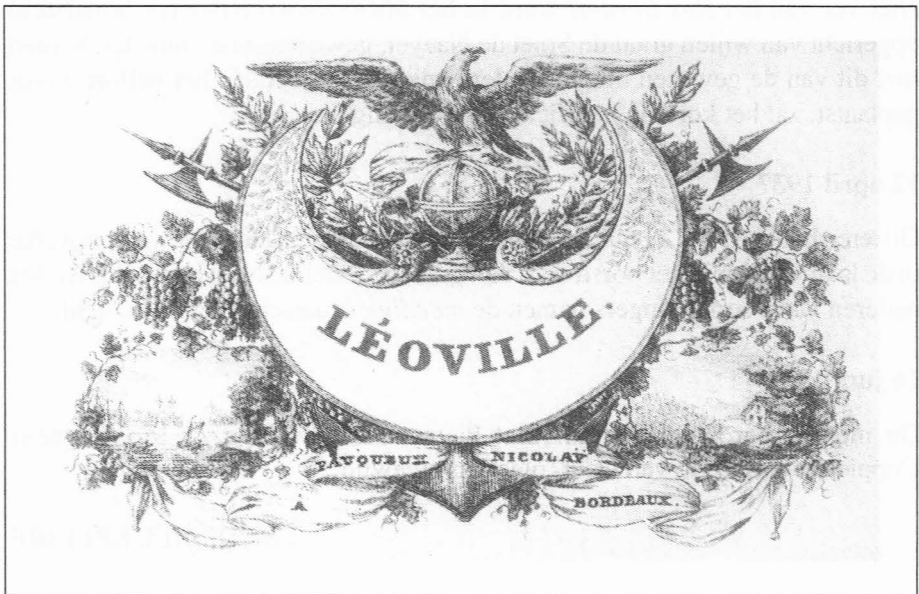
JAN BAPTIST BLOMMAERT EN ZIJN MYSTIEK TESTAMENT (Vervolg en slot)

De wijnkelders.

De wijnkelder op zijn buitengoed en zijn twee wijnkelders in zijn huis in Gent waren rijk gevuld. Tot W.O.I. was dit heel normaal bij welstellende burgers. Er werden dikwijls zeer uitgebreide diners voor veel gasten ten huize gegeven wat ook het grote assortiment wijnglazen, serviesgoed en tafelbestek verklaard die in de inventaris worden vermeld. Alle meubilaire voorwerpen (meubels, kleding, linnen, bibliotheek, porselein, schilderijen, goud-en zilverwerk, wijnen) worden samen geschat op 32.991 frank waarbij de inhoud van de wijnkelders wordt geprezen op 10.744,30 frank of ruim 1/3 de van het totale schattingsbedrag.

In Gentbrugge werden er 1465 flessen wijn geteld en 45 liter uitzetbier in kruiken.

In Gent lagen er nog 4691 flessen wijn in de twee kelders en 200 liter uitzetbier in kruiken . Elke streek was vroeger gespecialiseerd in het brouwen van een bepaalde biersoort en 'uitzet' was een Gentse biersoort die behoorde tot de meest gereputeerde Belgische bieren. Er lagen vooral rode Bordeaux-wijnen en witte

Afb.7

Reclamekaart op geporseleind karton voor wijn van het merk Léoville. Ca.1845. Verzameling Rosa De Vriendt – Mores.

en rode Tours-wijnen opgeslagen evenals diverse Rijnwijnen en Champagne. Daarnaast werden er ook flessen Porto, Rum, Cognac, Madeira, Jurançon, Corinthewijn, Moezelwijn, Muscade, Tourrainewijn en Verjus geïnventariseerd. Slechts enkele wijnen worden nader benoemd zoals: Saint-Julien, Larose, Rives Alpes, Lafitte, Coteau Morel, Branne-Mouton, Léoville en Champagne Bouzie. (afb 7) Er worden weinig gedateerde flessen vermeld: er is Tourse wijn van 1834 en 1847 evenals witte Tourse wijn van 1836 en Saint-Julien van 1846 en 1850. Diverse wijnen worden dikwijls in een totaal bedrag samen vermeld zodat het moeilijk is een juist inzicht te krijgen in de waarde van de verschillende soorten. Toch valt de hoge schattingsprijs op voor 9 flessen 'Cap'-wijn (90 fr.) en 72 flessen Rijnse Steinberg (810 fr.). Dat er duidelijk gesjoemeld werd in de schatting van de wijn met de bedoeling de erfenisrechten zo laag mogelijk te houden blijkt bij vergelijking met een prijslijst van diverse wijnsoorten op een porseleinkaartje van ca. 1845 en de prijs vermeld in de inventaris. De St. Julien wordt in de inventaris gemiddeld slecht op 1 fr. geprezen, de Lafitte, de Léoville, de Branne-Mouton en de Larose slechts op 3 fr. De vergelijking met het prijslijstje is verhelderend zelfs als men rekening houdt met eventuele geldontwaarding en prijschommelingen volgens de goede en minder goede wijnjaren. (afb 8)

Prix - Courant

en Francs & Centimes, rendu sous Vergue à Bordeaux.

Vins rouges.		la B ^{que}	la B ^{le}	Vins blancs.		
				la B ^{que}	la B ^{le}	la B ^{le}
Château Margaux	1000	8. à 10.	1 ^{er} Grand Vin Saintonge Yquem	600	4. 50 à 5.	
Lafite	2	8. à 10.	Sauterne	400 à 450	3. 50 à 4.	
Latour	1200	8. à 10.	Bonnes	400 à 450	3. 50 à 4.	
Léoville, Gorce, Larose.	800	6. à 8.	Haut-Bordeaux	300 à 350	3.	
Branne-Mouton	2	6. à 8.	Graves St-Didon	250 à 300	3.	
Pichon, Longueville	1000	6. à 8.	Carbonnieux	250 à 300	2. 50 à 3.	
Boychevillle	600	4. à 5.	Bonnes Graves	150 à 200	1. - à 1.	
St-Pierre, Duboc.	700	4. à 5.	Riveaux	350 à 400	3. - à 3.	
St-Aubin	400 à 800	3.	Froulignac	300	3.	
St-Estèphe	400 à 500	2. 50 à 3.	Vins étrangers.			
Sauillac	400 à 500	2. - à 2. 50	Madère			4. - à 6.
Médoc. Bourgeois	300 à 400	1. 50 à 2.	Alicante			
Bons Paysans	200 à 300	1. 50	Malaga			
Ordinaire	150 à 200	1. -	Rola			3. 50 à 5.
Petit Médoc	125		Cercs			
Graves Sape-Clement	400 à 450		Opisthene			
Lamission	350 à 400		Rhuan	1 ^{er} et 2 ^e q ^{tes}	La Vergue ou 72 litres	
Lauré-Quatrepe	300 à 350		2 ^e q ^{te}	10 à 14		
St. Emilion 1 ^{er} Cru	200 à 250		Cognac très vieux	25 à 30		
2 ^e Cru	150 à 200		vieux	16 à 24		
Pomerol	150 à 200		5 ans	10 à 12		
1 ^{er} Côte	100 à 125		ordinaire	8 à 9		
			Capit	7 à 9		
			Andelle superfine de Bord ^{es}			3. 50 à 4.
			Liquens superfines			3. - à 3.
			fines			2. 75 à 3.

Afb. 8

Wijnprijslijst op geporseleind karton. Ca. 1845. Verzameling Rosa De Vriendt - Moers.

Afhandeling van de erfenis: liquidatie, verdeling, legaten e.d.m.

Nadat Jan Baptist Blommaert zijn mystiek testament opstelde verliepen nog zeven jaar voor hij, enkele dagen voor zijn dood, een bijvoegsel bij zijn testament dicteerde aan Norbert Eggermont. Tijdens die zeven jaar waren de intenties van Jan Baptist toch wel wat gewijzigd. De opvallendste verandering was wel dat, waar hij oorspronkelijk Victor Hulin samen met diens broer Charles als algemene erfgenamen en dit ieder voor de helft van zijn erfenis aanduidde, hij dit in zijn bijvoegsel veranderde in het nadeel van Victor. Het is nu Charles die als algemene erfgenaam wordt aangeduid en Victor krijgt nog 'slechts' een lijfrente van 2000 frank per jaar die Jan Baptist oorspronkelijk aan diens ongehuwde zuster Jeannette had toegewezen. Jan Baptist schrapte waarschijnlijk haar lijfrente doordat ze, nadat haar broer Charles in 1843 als weduwnaar met twee kleine kinderen achterbleef, zij tot aan haar dood in 1876 bij Charles inwoonde en aldus de huishouding en de opvoeding van de twee dochtertjes waarnam-zij het met de hulp van heel wat huispersoneel ! In 1854 was Charles nog altijd niet hertrouwd en Jan Baptist veronderstelde waarschijnlijk dat de situatie zo zou blijven en Jeanette als '*maitresse de maison*' van Charles in niets te kort zou komen. Ook de beide gehuwde zussen Sophie en Melanie werden niet bedacht met een legaat of lijfrente. De twee ongehuwde zussen Marie en Rosalie behielden in ieder geval wel hun lijfrente van 2000 fr. per jaar die hij hen legateerde in zijn mystiek testament.

Een pechvogel is notaris Isidoor Claeys die in het mystiek testament nog een legaat van 3000 frank kreeg toegewezen tot '*dank van gedane diensten*' maar dit mooie bedrag aan zijn neus ziet voorbijgaan . In het bijvoegsel wordt dit legaat geschrapt door Jan Baptist als '*veranderd zijnde van wille*'. Beiden kenden elkaar vrij goed want Isidoor Claeys zetelde eveneens in de gemeenteraad van Gentbrugge en het was hij die samen met een politieman de overlijdens-aangifte deed van Marie Joanna Dufour, de moeder van Jan Baptist.

Ook bij de legaten voor het dienstpersoneel worden er wijzigingen doorgevoerd. In een document gevonden tijdens de inventarisatie en gedateerd 12 juni 1851, vernietigd hij het legaat van 1000 frank ten voordele van zijn knecht Jan Baptist Coppens ex Lochristi die hij: '*den 15den laetst uit mijnen dienst heb weggejaegd om zijne groote ondankbaarheid en schelmstukken*'.

Dienstmeid Constance Van Durme was bij de geluksvogels: bovenop haar legaat van 1000 frank doteert hij haar in 1851 een lijfrente van 600 frank, in 1854 aangevuld met nog een bijkomende lijfrente van 300 frank.

Ouder dienstpersoneel met gezondheidsproblemen werd niet aan zijn lot overgelaten. Jan Baptist betaalde onderhoudsgeld voor zijn dienstknecht Amand De Rijcke die in het gesticht van de Broeders van Liefde aan de Stropkaai verbleef. Dit onderhoudsgeld werd tot aan het overlijden van de man in 1860 door Charles Hulin verder uitbetaald. In 1841 werd de guinguette 'Het Strop' te koop aange-

boden en het was dr. Guislain die er bij kanunnik De Decker op aandrang om dit aan te kopen en om te vormen tot een rusthuis voor mannelijke zwakzinnigen .

Een ander legaat, een som van 10.000 frank gaat naar zijn 'cosyn' pastoor Livinus De Mil van De Klinge. Deze was eveneens een achterneef- hoeft het gezegd ?- langs moederskant, de moeder van Maria Joanna Dufour heette Petronella De Mil. Tenslotte kreeg notaris Norbert Eggermont nog zijn antieke zilveren koffiekant met voetjes.

Jan Baptist Blommaert had wel een belangrijke factor over het hoofd gezien toen hij enkele dagen voor zijn dood een bijvoegsel aan zijn testament toevoegde. Zijn achterneef Charles Hulin was zijn behandelende geneesheer tijdens de ziekteperiode waarin hij overleed . Volgens het burgerlijk wetboek kon (en kan) een behandelende geneesheer niet testamentair begunstigd worden door een patiënt die overlijdt tijdens de periode dat hij in behandeling is door die geneesheer. Uitzondering wordt gemaakt als de patiënt geen erfgenamen heeft in rechte lijn en er een verwantschap bestaat tussen geneesheer en patiënt tot in de vierde graad. Charles Hulin was wel verwant met Jan Baptist Blommaert in de vierde graad doch vader Blommaert leefde nog en was rechtstreeks erfgenaam.

Louis Jean Blommaert had dus sterke troeven om niet akkoord te gaan met de beschikkingen uit het bijvoegsel. Tijdens de inventarisatie van de papieren van het sterfhuis was hij zelf komen opdagen en maakte hij notaris Isidore Claeys er op attent dat de recepten het handschrift van Charles Hulin vertoonden. Het mystiek testament waarbij Charles Hulin evenals zijn broer elk voor de helft in de erfenis zouden delen kwam niet in het gedrang daar dit dateerde van zeven jaar voor het overlijden van Jan Baptist Blommaert en er geen medische voorschriften van die periode werden teruggevonden . Dit was dus de reden waarom de gevonden medische voorschriften zo nauwgezet werden gekopieërd en tevens exact werd vastgelegd waar men ze vond zoals : *'dees recept bevondt zich in eenen almanach van het jaer achttienhonderd negen en veertig uitgegeven bij den heer Vandermeersch in Gent. Hetzelve lag in het blad aenwyzende de dagen der maend October.*

Andere ontgoochelde familieleden, (vijf leden van de familie De Mil) weigerden eveneens om de inhoud van het bijvoegsel te aanvaarden. Als erfgenamen van moederlijke zijde eisten ze de helft van de 5/8sten van de erfenis op en de zaak werd voor de rechtbank van eerste aanleg aanhangig gemaakt. Als lid van de loge Le Septentrion had Louis J. Blommaert advocaat H. Metdepenninghen ingeschakeld de grootmeester van die loge, terwijl Charles Hulin op zijn beurt de gerenomeerde advocaat F.F. d'Elhougne onder de arm had genomen. Er was al een eerste zitting gehouden en een lijst met te dagvaarden getuigen was door de partijen vastgelegd toen enkele dagen later de partijen toch nog tot een

minnelijke schikking besloten over te gaan.

Iedereen zag waarschijnlijk in dat de gerechts –en advocatenkosten hoog zouden oplopen want in de eindafrekening die Norbert Eggermont van de erfenis maakte wordt voor beiden een bedrag van niet minder dan 6000 fr. advocatenkosten aangerekend die nog moeten betaald worden!

Louis J. Blommaert erkende Ch. Hulin wijselijk als universele erfgenaam van de erfenis van zijn zoon met uitzondering van 1/4 van de erfenis die hem als vader en reservataire erfgenaam (die recht heeft op een voorbehouden deel van de erfenis) wettig gezien toekwam. Louis Jean mocht enkele goederen uit het mobilair overnemen die hij volgens zijn zeggen aan zijn zoon had uitgeleend en waarvan hij waarschijnlijk een sluitend bewijs kon naar voren brengen zoals: een gouden uurwerkje van Marie Joanna Dufour geprezen op 60 fr., een tafelservies in roze porselein geprezen op 300 fr, een 'Victoire' rijtuig en de *arnassure* geprezen op 860 fr. nog een klein uurwerkje van zijn vrouw geprezen op 25 fr. en een marmeren pendule met vergulde ornamenten geprezen op 125 fr. Daarnaast eiste hij - vergeefs - ook de juwelen van wijlen zijn vrouw terug die in het huis in de Lange Violettestraat waren gevonden en die Jan Baptist volgens hem zonder zijn weten had meegenomen. Samen met de inboedel van het buitengoed, de wijn uit de wijnkelder aldaar, het paard (700fr!) en de 'char à bancs' kocht hij dit alles voor een totaal bedrag van 8011 fr. terug aan. Louis Jean mocht tevens alle onroerende goederen te Gentbrugge en Ledeberg aankopen voor de schattingsprijs.

Al de andere onroerende en roerende goederen zijn voor Charles Hulin die als tegenprestatie op zich neemt om al de legaten, giften en lijfrenten volledig voor zijn rekening te nemen.

De familie De Mil krijgt gezamenlijk 50.000 fr. die eveneens door Charles Hulin zal worden voldaan. De totale schattingsprijs van de erfenis werd geraamd op 851.336,59 frank. De kavel van Louis Jean is echter 318.011 frank waard zodat hij aan Hulin 105.176,85 1/4 frank moet opleggen en dit binnen een tijdspanne van drie maanden.

Het totaal van de lijfrenten en legaten die Charles Hulin op zich moest nemen was niet mis.

Eerst en vooral moest hij dus 50.000fr aan de vijf leden van de familie De Mil uitbetalen. Pastoor Livinus De Mil die door Jan Baptist in het mystiek testament al met een legaat van 10.000 fr. werd bedacht krijgt ook nog eens zijn deel van die 50.000 fr. extra er bovenop. Louis Jean Blommaert had tevens om een onduidelijke reden nog recht op een lijfrente van 4000 fr. waarvan 3000 fr. ten laste valt van Charles Hulin.

De dienstbodes Judocus De Keyser en zijn vrouw Constance Van Durme krijgen elk een legaat van 1000 frank terwijl Constance tevens nog recht heeft op een jaarlijkse lijfrente van 300 en een lijfrente van 600 fr.

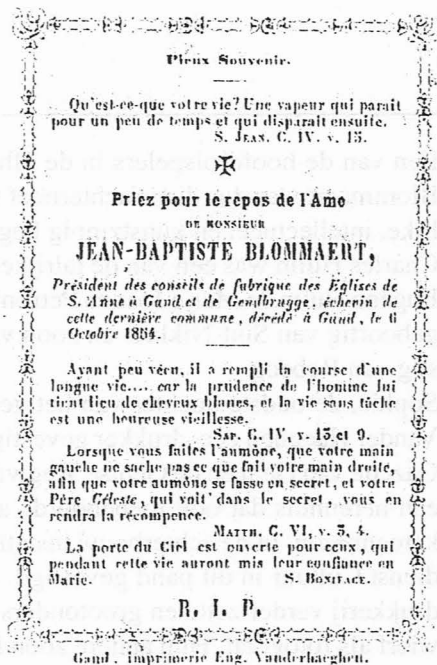
Victor, Marie en Rosalie Hulin krijgen een jaarlijkse lijfrente van 2000 fr, terwijl er tevens nog de jaarlijkse lijfrenten lopen ten bate van de natuurlijke kinderen van Joannes Dufour t.t.z. 720 fr. gezamenlijk voor de kinderen De Schep- per en 500 fr. voor Virginie Pladuyt.

Voor de knecht Amand de Rijcke die in het Strop verblijft moet er jaarlijks een kostgeld betaald worden van ca. 545 fr.

De twee gewezen dienstbodes van Amand Dufour zijn eveneens nog in leven en innen op hun beurt elk nog een jaarlijkse lijfrente van 300 fr.

Verder had Jan Baptist ook nog aan het armbestuur van Gentbrugge een legaat van 6000 frank gedaan. Als tegenprestatie moest het armbestuur van Gentbrugge wel jaarlijks zielmissen in de kerk van St.-Anna laten opdragen voor hem, zijn moeder, zijn oom Amandus en hun familie. Dit legaat stak heel ingewikkeld in elkaar en voor de afhandeling ervan is heel wat briefwisseling nodig geweest. Jan Baptist had tevens nog een stevig extra aantal zielmissen voor hem en de familie Dufour voorzien die eveneens ten laste van Charles Hulin kwamen: drie jaar lang moest er dagelijks in de St.-Annakerk een mis van drie frank voor de zielrust van hem, zijn moeder en oom Amand en de familie Dufour worden opgedragen.

Charles Hulin en zijn familie.

Afb. 9. Afbeelding van Charles Hulin op zijn bidprentje. Volgens een persoonsbeschrijving uit 1869 was hij 1,63 m groot en had hij toen kastanjebruin haar en blauwe ogen. Verzameling Rosa De Vriendt – Mores

Afb. 10
Marie Jeanne Petronilla
Blomme, moeder van Charles
Hulin. Verzameling Rosa De
Vriendt - Mores

Een van de hoofdrolspelers in de afhandeling van de erfenis van Jan Baptist Blommaert was dus diens achterneef Charles Hulin die stamde uit een burgerlijke, intellectueel en kunstzinnig begaafde familie. (afb 9.)

Charles Hulin was een van de talrijke kinderen van geneesheer (armendokter) Eugène Hulin en Marie Joanna Petronilla Blomme. (afb 10.) Vader Eugène was geboortig van Sint-Niklaas en zoon van geneesheer Godefridus Hulin afkomstig van Rebecq.

Sophie, de oudste dochter van het gezin Hulin - Blomme, huwde met Désiré Vander Haeghen een drukker gevestigd in de Onderstraat, uitgever o.a. van de Gazette van Gent en de Gentse Wegwijzers. In 1841 kocht deze in de Veldstraat een herenhuis dat ooit toebehoorde aan Judocus Clemmen, de eerste Gentse katoenbaron. In de achterbouw installeerde hij zijn drukkerij. Nu is de Gentse dienst Cultuur in dit pand gevestigd. Zij waren de ouders van Eugene die de drukkerij verder zette en grootouders van Arnold die vooral bekendheid verwierf als fotograaf. Hun andere zoon Ferdinand werd hoofdbibliothecaris van de universiteitsbibliotheek, terwijl diens zoon Victor stadsarchivaris en hoogleraar aan de universiteit werd.

Afb. 11

Victor Everard Hulin, broer van Charles Hulin. Pastoor van de Sint-Annaparochie vanaf 1849. Verzameling Rosa De Vriendt - Mores.

PRIEZ POUR LE REPOS DE L'AME
du Très-Révérend Monsieur
VICTOR EVERARD
HULIN,

Né à Gand, 13 Septembre	1808.
Vicaire à Landegem, 1 ^{er} Mai	1833.
Vicaire à N.D.S. Pierre (Gand) 16 Décembre	1841.
Aumônier militaire " 29 Septembre	1845.
Curé de S ^{te} Anne " 17 Avril	1849.
Chanoine honoraire de la Cathédrale, 10 Avril 1878.	
Décédé à Gand, 23 Mai	1879.

Il vous ce vœu au Dieu de Jacob: je n'entrerai point dans l'intérieur de ma maison, je ne monterai point sur le lit de mon repos, je n'accorderai point le sommeil à mes yeux, et à mes paupières l'assoupissement, et le repos à mes tempes, jusqu'à ce que je trouve un lieu pour le Seigneur, un tabernacle pour le Dieu de Jacob. (Ps. CXXXI)

Laissez ces petits enfants venir à moi, et ne les en empêchez point; car à de tels est le royaume de Dieu. S. Marc X.

Jésus, Marie, Joseph, je vous donne mon cœur, mon esprit et ma vie. 100 jours d'indulge.

Gand Est. de F. Morel & Co.

Zoon Victor Everard werd geestelijke en was vanaf 1849 pastoor van de St.-Annaparochie en Charles werd evenals zijn vader geneesheer. (afb. 11) Melanie huwde met Pierre Dobbelaere, een fabrikant van zeildoek op de Oude Vest. Jeannette en Marie bleven ongehuwd evenals Rosalie die begijntje werd in het klein begijnhof in de Lange Violettestraat. Enkele kinderen stierven op jonge leeftijd o.a Felix (student geneeskunde) die op 21-jarige leeftijd verdrong in de Leie en Mathilde die op 10-jarige leeftijd stierf aan een darmontsteking.

Charles werd student aan de faculteit geneeskunde aan de Gentse Universiteit waar hij met onderscheiding in 1836 promoveerde tot dokter in de vroedkunde en in 1837 tot dokter in de chirurgie of heekunde de enige twee toen bestaande richtingen. Zijn vader die armendokter was (verbonden aan het bureel van Weldadigheid) kreeg toestemming om zich door zijn zoon in zijn taak te laten helpen. Later zou Charles hierover schamper opmerken: '*Je fis naturellement toute la besogne*'. In 1841 nam hij die functie van armendokter over tot hij in 1853 een benoeming kreeg tot dokter der kleine godshuizen (hospices). Hij kreeg diverse medailles voor zijn verdiensten tijdens de grote cholera- en tyfus-epidemies die tijdens de jaren 1846 '47, '48, '49 grote ravages aanrichtten voornamelijk onder de arbeidersbevolking. In 1865 kreeg hij de geneeskundige lei-

ding van het oude-vrouwengesticht en het jongensweeshuis.

Ondertussen was hij op 25 juni 1838 gehuwd met zijn volle nicht Coleta Eugenie Schacht, dochter van Ferdinand, notaris en burgemeester te Lotenhulle en Joanna Theresia Justine Blomme. Ter gelegenheid van hun huwelijk drukte schoonbroer Désiré Vanderhaeghen een feestvers voor het bruidpaar waarin o.a. wordt beschreven hoe Coleta Eugenie zwaar ziek werd: ‘... ,

Reyne Min die 't hert veredeld,
Die met vlyt aen't ziekbed waekt,
Heeft daer 't jawoord afgebedeld
En hun beyder heyl volmaekt.
Eugenie door zorg genezen,
Heeft aen **Charles** dan bewezen,
Welk een indruk op 't gemoed,
Ongeveynsde Liefde doet!

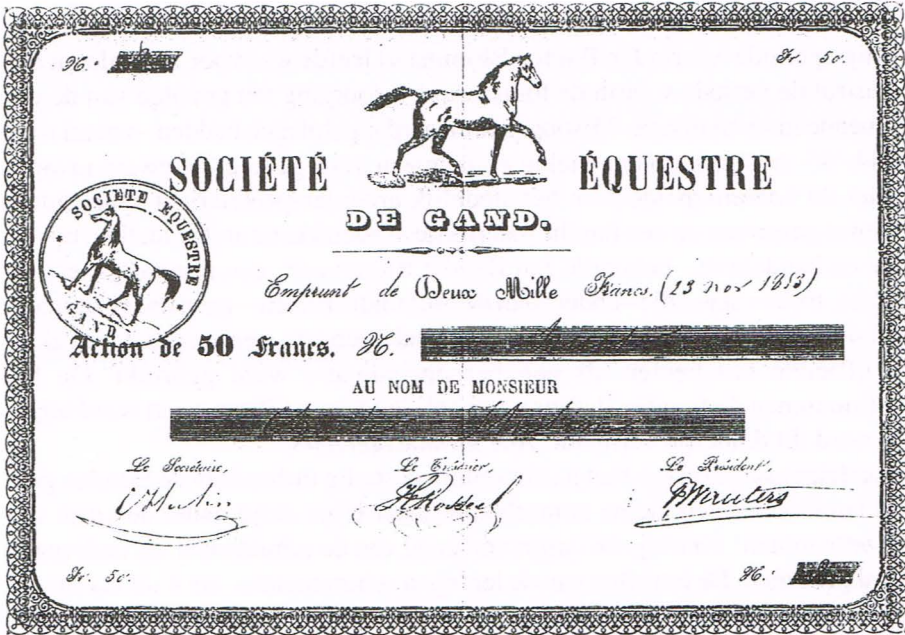
Na zijn huwelijk woonde Charles in de Volderstraat waar twee kinderen, Leonia Marie (°1840) en Mathildis Marie (°1842), het gezin kwamen verrijken. Het huwelijksleven van Charles Hulin was echter van korte duur. Coleta Eugenie bezat geen sterke gezondheid, ze overleed na een lange ziekte op 12 maart 1843 en Charles is nooit hertrouwd. Hij verhuisde naar de Keizer Karelstraat waar hij vanaf 12 juli 1856 in dezelfde straat, samen met zijn twee dochters, zijn zuster Jeanette en het dienstpersoneel, zijn intrek nam in een nieuw opgetrokken herenhuis.

Zijn oudste dochter Leonie huwde op 22-2-1862 met de bijna 20 jaar oudere Jules Hulin een kozijn van haar vader die liberaal gemeenteraadslid was. Hij zou zijn naam uitbreiden tot Hulin de Loo naar het familiegoed te Lotenhulle geërfd van de familie Schacht. Het koppel kreeg drie kinderen: Georges (professor, specialist van de Vlaamse schilderkunst, burgemeester van Lotenhulle en notoir franskiljon), Anna en Maurice. Alle drie overleden ze als vrijgezel. De jongste dochter Mathilde huwde met Henri Morel de Boucle Saint Denis waarvan nu nog afstammelingen in leven zijn.

Charles Hulin overleed op 7 januari 1898 op 85-jarige leeftijd. De overlijdensaangifte gebeurde door zijn kleinzoon professor Georges Hulin en industrieel Eugène Morel de Boucle Saint Denis. In de krant *La Flandre Libérale* verscheen een *nécrologie*: *'C'était une personnalité gantoise, un ancien, énergique et vif jusque dans sa vieillesse, un homme de coeur et un ardent libéral.'*

Deze *nécrologie* vermeld verder nog als interessant detail dat Charles Hulin een uitstekende ruiter was, lid van de Gentse ruitersclub en bezitter van een uitgebreide bibliotheek met werken over ruitersport. (afb.12)

Om de verwantschap tussen Jan Baptist Blommaert en zijn 'neef' Charles Hulin duidelijk te maken geven we hier een afstammingstabel teruggaand naar de

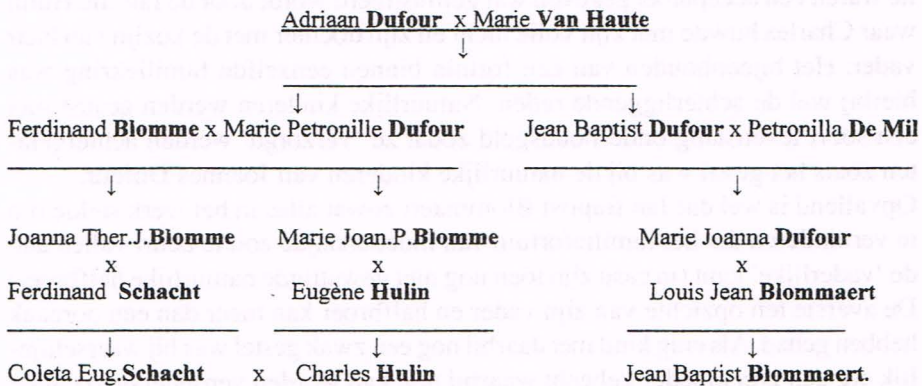

Afb. 12.

Aandeel van 50 fr. van de 'Société équestre de Gand'. Uitgifte 23 -11-1853 op naam van Charles Hulin (tevens secretaris van de vereniging). Verzameling Rosa De Vriendt- Mores.

gemeenschappelijke overgrootouders. Charles Hulin was maar een achterneef, zijn grootmoeder langs moederszijde (een Dufour) was een zus van de grootvader (een Dufour) langs moederszijde van Jan Baptist Blommaert. Charles Hulin was met zijn volle nicht Coleta Eugenie Schacht gehuwd die eveneens met Jan Baptist verwant was via dezelfde overgrootouders.

Afstammings –en verwantschapstabel.

Algemeen besluit.

De tijdsperiode waarin Jan Baptist Blommaert leefde was voor Vlaanderen een catastrofale periode waarin de thuisarbeid telooring ten gevolge van de opkomende industrialisatie. Misogsten en aardappelplagen hadden –vooral rond 1844-’45- hongersnood en ziekte-epidemieën voor gevolg die zware ravages onder de boerenarbeiders en het stedelijk arbeidersproletariaat aanrichtten. Hoewel gesproten uit een familie van rijk geworden kleine ambachtelijke nijveraars en handelaars, behoorde Jan Baptist Blommaert een tweetal generaties verder, tot een stand die –anders dan de grootindustriëlen – geen enkel kapitaalrisico nam. Vol trots noemden ze zich grondeigenaars, een woord dat in aktes en officiële bescheiden als een beroepsindicatie werd gebruikt. Op het grafmonumen de familie Dufour waar ook Jan Baptist Blommaert werd bijgezet werd dit duidelijk vermeld: ‘*Alle grondeygenaers*’.

Grondeigenaars konden hun patrimonium gestadig uitbreiden: ze leenden geld aan landbouwers en kleine ambachtelui maar bijna altijd onder de vorm van ‘bezette renten’ waarbij een onroerend goed van de schuldenaar als onderpand werd genomen. De intresten van de leningen schommelden van 4 tot maximum 5%. In deze miserietijden van misogsten en ziektes gebeurde het dan dat een lening niet ingelost geraakte met verlies van het onroerend goed van de schuldenaar tot gevolg. Deze grondeigenaars zoals de familie Dufour en Jan Baptist Blommaert leefden aan de vooravond van grote maatschappelijke veranderingen in feite nog als middeleeuwse ‘seigneurs’. Hun maatschappelijke betrokkenheid beperkte zich tot liefdadigheid o.a. onder de vorm van broodbedelingen bij begrafenissen, aalmoezen of giften aan het armbestuur. Trouw huispersoneel kreeg in de regel na het overlijden van hun broodheer een legaat, voor ouderen meestal in de vorm van een lijfrente wat als een vorm van pensioen kan worden geïnterpreteerd en ook voor ziek dienstpersoneel werd gezorgd door de betaling van het onderhoudsgeld bij opneming in een gesticht. Huwelijken gebeurden binnen dezelfde sociale kring en huwelijken binnen de eigen familie waren een acceptabel gegeven wat geïllustreerd wordt door de familie Hulin waar Charles huwde met zijn volle nicht en zijn dochter met de kozijn van haar vader. Het bijhouden van een fortuin binnen eenzelfde familiekring was hierbij wel de achterliggende reden. Natuurlijke kinderen werden gesust met een soort levenslang onderhoudsgeld zodat ze ‘verzorgd’ werden achtergelaten zoals het geval was bij de natuurlijke kinderen van Joannes Dufour.

Opvallend is wel dat Jan Baptist Blommaert zowat alles in het werk stelde om te verhinderen dat het familiefortuin van moederszijde zou te beurt vallen aan de ‘vaderlijke’ kant (in casu zijn toen nog niet gewettigde natuurlijke halfbroer) De aversie ten opzichte van zijn vader en halfbroer kan meer dan een oorzaak hebben gehad. Als enig kind met daarbij nog een zwak gestel was hij waarschijnlijk erg aan zijn moeder gehecht waarbij nog kan worden verondersteld dat de

verstandhouding tussen vader en moeder eerder koel was. De geboorte van een natuurlijke zoon zal zeker de tweespalt in het gezin nog hebben vergroot. Onafgezien van persoonlijke vriendschapsbanden met Charles Hulin, lag misschien ook nog een traditionele bekommernis ten grondslag aan dit bijzondere testament, zoals het principe dat onroerende goederen bij gebrek aan rechtstreekse erfgenamen, moeten terugvallen aan de familiekant van waaruit ze afkomstig zijn. Charles Hulin stamde af van de Dufour-clan en daar hij met zijn volle nicht was gehuwd stamden zijn kinderen zelfs twee keer af van deze familie.

Een andere factor die ook kan meegespeeld hebben is een zekere ideologische tweespalt tussen vader en zoon: Jan Baptist was uitgesproken katholiek, zijn vader was liberaal van strekking en loge-broeder. In die tijdperiode waren loge-broeders voor de overgrote meerderheid evenwel nog praktiserend katholiek zodat het niet uit te maken valt of dit nu echt een punt van aversie tussen vader en zoon was.

Jan Baptist liet zich begraven bij zijn moeder en ooms. Vader Louis Jean die zijn eerste zoon tien jaar overleefde, liet op hetzelfde kerkhof te Gentbrugge een gezamenlijk grafmonument oprichten voor hem en zijn natuurlijke zoon Jean Louis. Als uiting van een affectieve breuk tussen beiden is dit wederzijds wel een heel wrang, laatste gebaar.

Ginette DESMET
Rosa DE VRIENDT-MORES

SELECTIEVE BRONNEN EN BIBLIOGRAFIE

Om dit artikel niet te verzwaren met een massa voetnoten werd geopteerd voor een beknopte samenvatting van de voornaamste bronnen.

De voornaamste gegevens zoals de inventaris van de erfenis van Jan Baptist Blommaert en een pak andere documenten en notariële akten die hiermee verband houden zijn te vinden in het Gemeentelijk Archief en Documentatiecentrum van Melle (Brusselsesteenweg nr.393). Ze bevinden zich daar in het fonds Rosa Mores (de diverse stukken dragen geen afzonderlijk inventarisnummer).

Voor de persoonsgegevens werd beroep gedaan op de aktes van de Burgelijke Stand en de bevolkingsregisters van Gent.

In het stadsarchief werden gegevens verzameld uit het Fonds Hulin de Loo nrs 1, 2 en 3, Atlas Goetghebuer : L. 138/42. en de Moderne bouwaanvragen: reeks G.12. nr.6303.

In het Rijksarchief werden gegevens verzameld uit het fonds Modern Notariaat: Roland nr.123, Van Impe nr.11 en nr.15. , Nève I nr.128 , Amelot II nr. 94 en nr.97.

Gegevens over het mystiek testament komen uit de reeks Pandectes Belges.

Verscheidene aanvullende gegevens werden ook geput uit diverse jaarboeken en driemaandelijke tijdschriften van het Land van Rode en uit het Fonds Vliegende Bladen in de universiteitsbibliotheek van Gent (lemma Hulin).

Tenslotte zijn we nog dank verschuldigd aan mevr. E. Samain-Ouvrein, S. Derom en F.De Clercq.

MESTRAPERS VAN STIEL

Paarden en andere beesten die zich op straat vertonen, hebben de onhebbelijke gewoonte hun fecaliën te droppen waar het hen uitkomt en, op de hondentolletten na, gebeurt dat niet zelden op plaatsen waar tweeënige straatgebruikers het precies niet willen. In het pre-autotijdperk werden er aanzienlijke hoeveelheden van dit goedje in onze straten gelost door paarden en andere trekdiere. Geen nood echter, alle excrementen van mens en dier werden zorgvuldig en zo goed mogelijk verzameld en, meest per boot, naar het platteland gevoerd om als meststof op de akkers verspreid te worden. Voor de introductie van de chemische meststoffen was dit vrijwel de enige mogelijkheid om de akkerbouwproductie te verhogen. Vlaanderen genoot eeuwenlang een internationale reputatie op dit gebied. Mest is *den God van den landbouw*, zo schreef de Gentse agronoom Van Aelbroeck in 1823 en zo'n straffe bewering nam een negentiende-eeuwer niet lichtvaardig in de mond.

Halverwege die eeuw waren er blijkbaar problemen. De arme drommels die daar een centje mee verdienden, hadden concurrentie gekregen in de Gentse straten. In 1854 werd er namelijk een groot reglement uitgevaardigd dat de werking van een voorloper van IVAGO regelde. Het schreef de concessiehouder van deze dienst tot in de puntjes voor hoe zijn onderneming straten moest kuisen, kaaien en markten ruimen, modder, beer en vuilnis weghalen. Het reglement kwam niet uit de lucht vallen. 1854 was, zo schreef Michel Steels in *Ghendtsche Tydinghen* (jg. 1977), *opnieuw een jaar van ellende en cholera* en men kreeg stilaan door dat hygiëne, letterlijk te nemen, levensnoodzakelijk was.

In één moeite door werd toen ook het *vrije mestraperen en kuisschen* verboden, behalve voor *de mestrapers die hunnen stiel binnen het jaar voor de aanbesteding van de onderneming van den voormelden dienst uitgeoefend hebben*. Nog geen jaar later werd een politiereglement uitgevaardigd dat *degene die zich vrijelijk met het kuisschen der straten en het wegnemen der vuilnissen bezighouden* moesten volgen. Enkele bepalingen illustreren hoe het er toen aan toe ging.

De kandidaat-mestrapers moesten zich laten inschrijven in een register op het *hoofdbureel van politie ten stadhuisse*. De rekrutering was beperkt. Alleen mannen die een certificaat van hun wijkcommissaris konden voorleggen met het bewijs dat ze het beroep vroeger uitoefenden en *regten* hadden *tot den Openbaren Onderstand deser stad* (voorloper van het OCMW). Ze kregen een briefje met hun naam, woonst, geboorteplaats en -datum en hun *signalemant* (persoonsbeschrijving: grootte, haarkleur, etc.). *De wettelyk ingeschreven mestrapers moesten dat briefje bij zich hebben en bovendien... altoos in*

de uitoefening van hunnen stiel op een zichtbare wyze aen den regten(r) arm eene blikken plaet dragen, den nummer van den wijk aenduidende aen welken zy behooren, met dit opschrift: Stad Gent - Dienst der Mestrapers.

De plaat werd door het stadsbestuur kosteloos afgeleverd.

De *stiel* zelf was nauwkeurig geregeld. De certificaten en platen mochten in geen geval aan anderen doorgegeven worden. Bij overlijden, verhuis naar een andere gemeente of *staking van stiel*, moesten de briefjes vernietigd worden. Iedere regelmatig ingeschreven mestraper kreeg een reeks straten aangeduid, *waer hy zich stiptelyk zal moeten houden voor het uitoefenen van zijnen stiel. Ten dezen einde zullen de ingeschrevene mestrapers by loting geklasseerd worden in de wyken door de overheid aen te wyzen. Ze mochten geen gebruik maken van karren of vuilniswagens bespannen met peerden of ezels, wel van steekkarren of kruiwagens, maar deze zullen nimmer mogen voorzien worden van bellekens. De straetkuisschers en mestrapers mochten in geen geval hun mest op de publieke weg uitkippen of in straten, stegen en beluiken gebroken potten, mosselschelpen of andere afvallen storten.*

Dat moesten ze doen op de plaatsen door de politie aangewezen voor het aanleggen van vuilhopen.

Tussen de lijnen door kunnen we lezen dat de mestrapers zich niet alleen over dampende paardenvijgen ontfermden. Ook na de oprichting van de ruimdienst bleef er nog ruimte voor privé initiatief in de humane sector, zij het alleen maar voor kleine klussen: *diegene die zich byzonderlyk bezighouden met het wegnemen van menschendrek, zullen gehouden zyn zich in hunne werkingen te bedienen van tonnekens, korven of kruiwagens voorzien van sterke deksels. Die moesten hun zaakjes degelijk afsluiten ten einde het publiek geen ongemakken te veroorzaken door den stank welk deze stoffen geroerd en onbedoken vervoerd,... te weeg brengen. Zonder bijzondere toelating van de burgemeester, mochten ze zich ook niet bij de bewoners aanbieden ten einde er den keukenafval en andere vuilnissen op te nemen. Dit recht werd voorbehouden aan de concessiehouder van de vuilophaaldienst.*

Aldus werd op 2 oktober 1855 *afgekondigd* ten stadhuize.

Luc DEVRIESE

GENTSE MEMORIEDAGEN: 25-26-27 JULI

25 Juli 1429

Huwelijk bij procuratie in Portugal van Filips de Goede met Isabeau van Portugal.

Het plechtig huwelijk vond plaats in Brugge op 7 Januari 1430.

Het was de 3e vrouw van Filips de Goede. Zij was de moeder van Karel de Stoute.

25 Juli 1521

Lieven Van Pottelsberghe en zijn vrouw stichten in het klooster van de Hiëronymieten (Geeraard Duivelsteen) een Armenschool voor 10 kinderen die op hun kosten mogen studeren.

25 Juli 1521

Op een schavot, opgetimmerd voor het Utenhovesteen, laat de pauselijke nuntius 300 ketterse boeken verbranden.

25 Juli 1555

Huwelijk van Filips II met Maria Tudor, dochter van Hendrik VIII.

Dit was zijn 2e huwelijk. Daarvoor was hij reeds getrouwd geweest met Maria van Portugal.

In 1559 zou hij trouwen met Elisabeth van Valois (de moeder van Isabella) en in 1570 met Anna van Oostenrijk.

25 Juli 1658

Amandus Hovelynck, Abt van de St-Pietersabdij, zegent de 3 klokken die Pieter Hemony gemaakt heeft voor de St-Niklaaskerk.

25 Juli 1745

De Schepenen “verwelkomen” Louis XV in Gent.

Wat daaraan voorafging: Wat kwam deze Louis hier feitelijke doen? Wel, altijd hetzelfde liedje: wanneer groten met elkaar in onmin leven komen ze bij ons hun ruzies uitvechten.

Karel VI had bepaald dat, bij gebrek aan een mannelijke afstammeling, hij zou opgevolgd worden door zijn oudste dochter Maria-Theresia. De brave man die bekend stond als meer dan een flinke eter had zich op een jachtdiner

in Hongarije te goed gedaan aan een enorme schotel paddestoelen. Waarschijnlijk zaten er wel enkele giftige tussen want hij heeft het festijn niet overleefd. Dat Maria-Theresia hem zou opvolgen viel niet in de smaak van iedereen, sommigen hadden daar een andere visie over. Zo kwam het tot een ruzie waarbij onder meer Fransen, Oostenrijkers, Engelsen en Hollanders bij betrokken waren.

De Engelsen aangevoerd door de Hertog van Cumberland hadden een tijdje verwoede aanvallen van de Fransen kunnen afslaan. De Hertog wou ten alle prijs Gent bewaren, want wij waren hier de opslagplaats geworden van de verbonden legers. Hij zond 4.000 Tommies naar hier, maar in Melle kwamen zij de Fransen tegen. Resultaat: 600 Engelsen sneuvelden, 1.500 werden gevangen genomen en de rest ging zich vlug verschansen in de Citadel in Gent. Toen de Oostenrijkers vernamen dat de Fransen zowel aan de Keizerpoort als aan de Heuvelpoort stonden, moesten zij niet lang nadenken en vluchten hals over kop langs de Brugse Poort. De Fransen hadden hier dus maar binnen te wandelen, wat ze dan ook deden. De Engelsen in de Citadel hielden het ook voor bekeken en gaven zich over.

Lodewijk XV was in zijn nopjes met deze gemakkelijke overwinning en hij had daar alle redenen toe. De buit in Gent bedroeg een halfmiljoen voedselrantsoenen, 650.000 zakken koren en meel, kanonnen, wapens voor duizenden soldaten, enz.

De koning beval onmiddellijk dat een Te Deum zou gezongen worden in alle Franse kerken en ook in St-Baafs moesten onze gezagdragers een Te Deum bijwonen om God te danken voor de Franse overwinning.

De koning kwam naar Gent. Op welke manier werd "Louis le bien aimé" hier ontvangen door onze dappere voorvaderen, door ons fier Gents Magistraat?

De Schepenen gingen hem tegemoet aan de Heuvelpoort, zetten een knie op de grond en lazen een discours voor. In het Frans wel te verstaan. Wij vertalen hier hun onvergetelijke woorden: "Sire, de Schepenen en de Raad van Gent, terwijl zij u de sleutels van de stad aanbieden, plaatsen zich aan de voeten van Zijne Majesteit om hem de verzekering te geven van hun onderwerping en gehoorzaamheid. Zij smeken uit de grond van hun hart zijne goedertierendheid af, en om dit te verdienen zullen zij niet ophouden de Almachtige te bidden voor het behoud van de heilige persoon van Zijne Majesteit."

Het was nu aan de Koning om te antwoorden, maar hij was blijkbaar niet van plan om daar veel woorden aan vuil te maken, want zijn toespraak was waarschijnlijk de kortste uit de Gentse geschiedenis. Hij zei: "Fort bien."

De beschrijving van de schitterende stoet naar het stadscentrum is voor een andere keer.

25 Juli 1813

Na de gevangenneming van Mgr. de Broglie weigeren de seminaristen aanwezig te zijn op de diensten die gehouden worden in de kathedraal.

25 Juli 1925

De 2 begijnhoven die onder sequester stonden werden afgekocht van de Staat.

25 Juli 1926

Onthulling van het standbeeld van Edmond Van Beveren aan de ingang van het Park aan de Heuvelpoort.

Edmond Van Beveren werd in Gent geboren op 23 Augustus 1852 als zoon van een ongeletterde magazijnknecht en van een wasvrouw.

Hij mag naar school gaan tot zijn 13e en is dan een paar jaar werkzaam in een linnenweverij. Op zijn 15e wordt hij leerling-schildersknecht en zal zich opwerken tot glazenmaker en schildersbaas gespecialiseerd in het schilderen van letters op winkelramen.

Als leerzuchtige jongeling die slechts lagere school gedaan heeft zal hij zichzelf blijven opwerken. Hij volgt de voordrachten van het "Willemsfonds", is

Edmond Van Beveren.
1852-1897

een regelmatige bezoeker van onze Gentse bibliotheken en een van de actiefste leden van de Laurentkring “De Vrijheidsliefde”.

Op 18-jarige leeftijd wordt hij medewerker van het socialistisch blad “De Werker” en hij leert Duits om Marx te kunnen lezen. Hetzelfde jaar wordt hij ook lid van de Gentse sectie van de Internationale.

Na de Commune van Parijs wijkt hij uit naar Holland en sticht er de Rotterdamse sectie van de Internationale.

In 1874 is hij terug in Gent waar hij hier de inmiddels uiteengevallen sectie terug opricht. Zijn reputatie is gemaakt en wanneer Koning Leopold II in 1877 naar Gent komt en hier duchtig uitgefloten wordt, gaat men voor alle zekerheid toch maar eens een huiszoeking doen bij Edmond Van Beveren.

Hij is medestichter van “Vooruit”, van de “Vlaamsche Socialistische Partij” en van de “Belgische Werkliedenbond”. Hij zet zich in voor het enkelvoudig stemrecht, de vermindering van de arbeidsduur en de afschaffing van de loting.

Op openbare vergaderingen is hij een begeesterd spreker van wie een grote stimulerende kracht uitgaat.

In 1895 wordt hij lid van de Gemeenteraad, maar daar komt plots een einde aan als hij in 1897 plotseling sterft van typhus, nauwelijks 45 jaar oud. Hij werd begraven op het kerkhof van de Brugse Poort. Uit een grafrede ontlene wij de volgende passage: “De Vader van de socialistische beweging te Gent is gestorven, trouw aan zijn eerste politieke en sociale gedachten. Zijn leven lang heeft hij nagestreefd wat hij op 20-jarige leeftijd heeft gedroomd.”

Zijn prachtig standbeeld-monument werd gemaakt door Jules Van Biesbroeck Junior, in de Gentse kunstwereld beter bekend als “den Bies”. Om 10 uur vertrok een imposante stoet op de Vrijdagmarkt, richting Heuvelpoort. Stapten er o.m. in op: 10 harmonieën, 2 accordeongroepen, een korps trompetters en een fanfare. Er waren afgevaardigden uit alle Vlaamse provincies, maar ook uit Wallonië. Ook oud-burgemeester Emiel Braun woonde de plechtigheid bij. De feestelijkheden werden besloten met de uitvoering van de cantate “Vooruit’s Roem” van Jef Van der Meulen. De 600 zangers werden geleid door de toondichter en door Adolf Hoefman.

25 Juli 1928

Een brand legt heel de linkervleugel van het Guislaingesticht in de as.

De kranten spraken van de heldenmoed van de Broeders die er in geslaagd waren al de patiënten te redden, 200 onder hen werden tijdelijk ondergebracht in het gesticht in Zelzate. Men was minder enthousiast over het gebrekkig materieel waarmee de brandweer het vuur trachtte te blussen.

Twee dagen later brak er een nieuwe brand uit die deze keer een gedeelte van de rechtere vleugel verwoestte. Twee maal op 48 uren een spontane brand? Dat

was toch iets te veel van het onwaarschijnlijke en later zou inderdaad blijken dat de brand aangestoken werd.

De mannelijke geesteszieken waren vroeger ondergebracht in het gewezen klooster van de Alexianen op de Houtleie. In 1851 besloot het Stadsbestuur een nieuwe inrichting te laten bouwen. Aan de basis daarvan lag -hoe kon het anders- Dr. Guislain, de pionier van de menselijke behandeling van dezen die voor hem niet beschouwd werden als zieken. De ideeën van Guislain werden nauwkeurig uitgewerkt door architect Adolphe Pauli. Men begon onmiddellijk met de bouw, buiten de Brugse Poort, van een modelinrichting die in West-Europa als referentie zou gebruikt worden voor de behandeling van geesteszieken.

In 1857 konden reeds 294 zieken overgebracht worden naar het nieuw gebouw waar ze verzorgd werden door de Broeders van Liefde. De Hoofdgeneesheer was vanzelfsprekend Dr. Guislain. Hij kon deze functie, helaas, maar 3 jaar waarnemen want hij stierf in 1860. Hij werd opgevolgd door zijn adjunct Dr. Ingels.

De behandeling der zieken was baanbrekend in die tijd. Een voornaam deel der therapie bestond in de tewerkstelling. De meerderheid der patiënten kreeg een bezigheid. Buiten het normaal huishoudelijk werk waren er ook timmerlieden, metsers, schilders, tuiniers, bakkers, schoenmakers, wevers, enz. Het was immers belangrijk dat de vroegere beroepsactiviteit van de opgenomenen niet verloren zou gaan.

Er was een fanfare, een turnclub, een zangclub, een boerderij.

Bij het 50-jarig bestaan in 1907 waren er 552 opgenomen patiënten. De oorlog van 14-18 spaarde het Guislaingesticht niet. Op 9 November 1918, 2 dagen voor de Wapenstilstand, vielen er nog 5 dodelijke slachtoffers onder de patiënten.

De heropbouw na de brand van 1928 verliep vlot en in 1930 was de instelling totaal vernieuwd en gemoderniseerd.

In de septemberdagen van 1944 kwam het Gesticht nogmaals in de vuurlinie te liggen. In de tuin stelden de Duitsers een artilleriebatterij op met alle gevolgen van dien.

25 Juli 1932

Dood te Afsnee van Cyriel Buysse.

25 Juli 1960

Dood te Gary in Indiana van Désiré Defauw.

Hij werd geboren te Gent op 5 October 1885.

Aan het Conservatorium alhier behaalde hij de Eerste Prijs voor viool.

Hij verbleef en dirigeerde in Engeland in 1914-1918.

Van 1928 tot 1946 was hij de dirigent van de "Concerts d'Hiver".

Hij emigreerde dan naar Amerika waar hij zijn carrière van dirigent voortzette.

26 Juli 1567

Geboorte te Gent van Mgr. Franciscus Vander Burch, de 5e Bisschop van Gent. Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2002 - N° 3 - p. 151.

26 Juli 1581

Plakkaat van Verlatinge.

Daarbij werd Filips II van zijn rechten in de Nederlanden vervallen verklaard. Daartoe werd besloten door de gedeputeerden van Brabant, Vlaanderen, Mechelen, Holland, Zeeland, Gelre en Zutphen, Friesland en Overijsel.

Dit was noodzakelijk om de weg vrij te maken voor Anjou.

26 Juli 1769

Geboorte te Brussel van Karel Spruyt.

Het is eerder toevallig dat deze schilder in Brussel geboren werd gedurende een kortstondig verblijf van zijn ouders aldaar.

Geboren met talent, geniet hij van ideale omstandigheden die slechts weinig kunstenaars te beurt vallen. Hij is immers de enige zoon van de gekende schilder Philippe Spruyt.

Hij kan onmiddellijk in de leer gaan in het atelier van zijn vader. Dat belet hem evenwel niet ook nog naar onze jonge Academie te gaan die toen gevestigd was op de 2e verdieping van het Pakhuis op de Koornmarkt en er de Eerste Prijs te behalen.

In 1792 - wij beleven dan de laatste dagen van het Oostenrijks Regime- exposeert hij voor het eerst in het openbaar, nl. op het Eerste salon dat te Gent gehouden wordt. Ook op de volgende salons is hij vertegenwoordigd. Hij is zo een beetje in alle genres thuis: landschappen, zeezichten, historische tafereelen, kerkinterieurs, portretten.

Alsof dat nog niet genoeg was is hij ook nog lithograaf en etsers.

Na het overlijden van zijn vader volgt hij hem op als handelaar in kunstvoorwerpen.

De zaak in de Burgstraat marcheert goed. Er wordt geld verdiend in de textiel-industrie, weliswaar niet voor iedereen, maar dezen die verdienen, verdienen goed en zijn altijd bereid een deel van hun winst om te zetten in kunstvoorwerpen.

In artistieke kringen was een populair gezegde: “Wie een hemd en een hart bezit verkoopt zijn hemd en trekt naar Italië”. De 46-jarige vrijgezel Karel Spruyt krijgt plotseling een bevlieging: hij verkoopt zijn hemd niet, maar wel al de rest op een openbare veiling. Zijn boeken, zijn schildersgerief en al zijn kunstwerken. En dat moet een imposante collectie geweest zijn, want in de catalogus van de veilig komen wij werken tegen van Raphaël, Corregio, Titiaan, Tintoretto, Murillo, Rubens, Van Dijck, De Craeyer, Jordaens, Teniers, Brouwer, enz. Een goede smaak scheen hem alleszins niet te ontbreken.

En weg is Karel naar Italië waar hij in de Zevende Hemel leeft. Hij gaat er alle kunstwerken bekijken, heeft contact met artiesten van overal en -wel te verstaan- hij tekent er, schildert er, graveert er.

Hij blijft er 6 jaar en dan komt hij ineens terug naar België. Was zijn geld op? Kreeg hij ineens heimwee? Wij weten het niet, maar hij gaat zich definitief vestigen in Brussel. En wat doet hij daar?

Schilderen natuurlijk, vooral historische taferelen. Van zijn werken zijn er vele verdwenen of hebben een onbekende bestemming gekregen. Zijn “Jan I van Brabant bij zijn gevangen genomen zuster” werd in 1829 aangekocht door de Nederlandse Regering, een ander belangrijk werk verdween naar Amerika.

Karel Spruyt overleed te Brussel op 14 November 1851 en werd begraven op het kerkhof van Sint-Joost-ten-Node.

26 juli 1848

Stichting van de Koorzangmaatschappij “Les Ouvriers Réunis”.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 1984 - N° 5 - pp. 278-293.

26 Juli 1856

Geboorte in de Lange Penitentenstraat van Edward Anseele, bij de Gentenaars beter bekend als “Eedse”.

Zijn vader was een schoenmaker die zijn stiel geleerd had in Parijs toen de Revolutie van 1848 uitbrak.

Zijn lager onderwijs genoot Edward in de school van het Pakhuis, ging daarna naar het Atheneum tot zijn 17 jaar. Hij is dan een tijdje magazijnier, hulpje bij een architect, notarisklerk, waarna hij gaat werken bij de houthandelaar Fiévé. Maar om zijn socialistische overtuiging uit te brengen wordt hij letterzetter en gaat zelf het blad “De Werker” op straat verkopen.

In maart 1886 braken er in Wallonië werkstakingen uit die gepaard gingen met rellen.

Het leger onder het bevel van een generaal die weinig gevoel had voor nuances begon dan maar in het werkvolk te schieten. In Seraing vielen er verschillende doden.

In heel het land kwamen er hevige reacties op deze gebeurtenissen en “Vooruit” speelde daarbij een belangrijke rol. Er werd een meeting belegd waarop o.m. Anseele en Van Beveren kwamen spreken. In het vuur van zijn betoog bestempelde Anseele de koning als een “volksmoordenaar”. Deze term werd niet opgenomen in het verslag dat de volgende dag verscheen in het dagblad “Vooruit”, maar de politie die in de zaal aanwezig was had deze term zorgvuldig genoteerd.

Gevolg: op 4 Juni 1886 een proces voor het Gents Assisenhof. Advocaten verklaarden dat deze ongelukkige uitdrukking een ongewilde lapsus was, maar Anseele werd toch veroordeeld tot 6 maanden gevang wegens “opruierende artikels in de “Vooruit”, scheldwoorden aan het adres van de Koning en wegens kwaadwillige aansporing tot ongehoorzaamheid aan de wetten”.

Anseele ging in beroep, maar dat werd verworpen en Eedse mocht gaan mediteren in het Rasphuis op de Coupure.

Op 6 Februari 1887 kwam hij dan eindelijk vrij. Dit werd uitbundig gevierd in het nieuw lokaal van de “Vooruit” in de Chartreuzenstraat waar hij opgewacht werd door 4.000 sympathisanten. Hij deed zijn intrede op de tonen van... de Marseillaise.

Hij werd bedolven onder de bloemen en de toespraken, o.m. van Louis Bertrand van “Le Peuple” en van Roche van Parijs in naam van de Franse socialisten, 200 uitvoerenden zongen een cantate, gecomponeerd door Karelke Waeri. Twee mannen waren op het Belfort geklommen en hadden er een rode vlag gehesen.

Anseele was niet meer weg te denken uit het politieke leven. In 1894 werd hij te Luik verkozen als “député”, in 1901 in Gent. In 1914-1918 was hij hier Schepen van Financiën, in November 1918 werd hij, vóór de terugkeer van Braun, diensdoende burgemeester. In 1919 maakte hij deel uit van de coalitieregering en was enkele jaren Minister van Openbare Werken.

Koning Albert moet het hem niet al te kwalijk genomen hebben dat hij zijn nonkel ooit uitmaakte voor “volksmoordenaar”, want hij maakte hem “Minister van Staat”.

Eedje Anseele stierf in zijn huis in de Baudeloostraat 95 op 18 Februari 1938.

26 Juli 1869

Feestelijke inhaling van Jan-Baptist Van den Eeden.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2002 - N° 5 - pp. 311-319 en N° 6 - pp. 351-358.

27 Juli 1128

Dood in de Slag van Axpoele van Guillaume Cliton, de 14e Graaf van Vlaanderen.

Hij was enkele dagen voordien gekwetst geworden door de pijl van een kruisboog, de kwetsuur op zichzelf was niet dodelijk, maar de wonde infecteerde.

27 Juli 1214

Ferrand van Portugal wordt gevangen genomen bij de slag van Bouvines.

Hij werd geboren op 24 Maart 1188.

De koning van Frankrijk huwde Johanna van Constantinopel aan hem uit in 1212. Zij was toen 12 jaar.

In de slag van Bouvines tegen de Koning van Frankrijk werd hij, bedekt met verwondingen, gevangen genomen en aan handen en voeten geketend, naar Parijs overgebracht waar hij opgesloten werd in een kerker van het Louvres. Hij werd pas in 1227 vrijgelaten.

Gedurende zijn afwezigheid had zijn vrouw het Graafschap geregeerd. Samen brachten zij het vrouwenklooster in de Onderbergen over naar de Bijloke.

Hij stierf te Noyon op 29 Juli 1233 en werd begraven in de Abdij van Marquettes, nabij Lille.

27 Juli 1549

Filips II wordt ontvangen in de St-Pietersabdij. Hij zweert de privileges van de Abdij te zullen eerbiedigen.

27 Juli 1578

De soldaten van de Calvinistische Republiek breken het beeld van Onze-Lieve-Vrouw met de Inktpot.

27 Juli 1751

Jean-Jacques Serlippens, “procureur deser camer ende vierschaere” verzoekt om de toelating zijn eigendom in de Hoogpoort, rechtover het St-Jorishof, te mogen heroptrekken.

Hugo COLLUMBIEN

BIBLIOGRAFIE

Bij "Academia Press" verscheen van de hand van Karel Mortier het boek "**De verdwenen Rechters. Analyse van de Kunstroof.**"

Men zou wellicht kunnen denken; "Nog maar eens een boek over de diefstal van de 2 panelen van het Lam Gods. Er werd al zo veel over geschreven, heeft een zoveelste boek nog wel zin?"

Na lezing zal men volmondig moeten toegeven: Jawel!

Dit onderwerp blijft boeien en heeft nog niets van zijn aantrekkingskracht verloren.

Men komt onmiddellijk onder de charme van het mysterie en men zou het boek in één adem willen uitlezen, iets wat niet mogelijk is wegens zijn omvang.

Het is een grondige synthese van al wat men weet - en misschien vooral van wat men niet weet- na 70 jaar.

Wat onmiddellijk opvalt is de onbegrijpelijke, verbijsterende, stuntelige manier waarop het gerechtelijk onderzoek uitgevoerd werd. Daar is maar één verklaring voor: men heeft alles in het werk gesteld om de dader of de daders van de diefstal niet te vinden.

Dat bepaalde zaken vooral verborgen moesten blijven -en ook verborgen gebleven zijn- is vrij duidelijk en dat bepaalde bekende personen op de hoogte waren van de ware toedracht van de zaak mag met een hoge graad van waarschijnlijkheid aangenomen worden.

Het simpelste was natuurlijk alles op de schouders te schuiven van Goeder-tier. Men moest dan niet verder zoeken naar de dader. Dat hij in heel die zaak de hoofdrol gespeeld heeft is natuurlijk duidelijk, maar dat HIJ de dief is geweest is nog altijd niet bewezen en verschillende feiten pleiten tegen deze stelling.

Het boek van Mortier kan nu wel als het laatste en definitieve beschouwd worden, tenware nieuwe elementen aan het licht zouden komen, iets wat na meer dan 70 jaar niet zo waarschijnlijk is. Ook al omdat al de spelers in dit mysteriespel al lang overleden zijn.

Al wat nu nog zou verschijnen over dit onderwerp zou, of wel behoren tot het rijk der fabelen, ofwel een herhaling zijn van wat reeds geschreven werd.

Wie zou daar nog wat kunnen aan toevoegen? Mortier heeft enkele tientallen jaren en vele duizenden uren besteed om alles uit te pluizen. Wie zou het nu nog beter doen?

Wat ons enigszins verbaast is dat Mortier moeite gevonden heeft om een uitgever te vinden voor zijn boek. Wat willen die mensen feitelijk? Een boek dat veel spannender is dan de talrijke zo graag gepubliceerde dedectiveromans interesseerde hen niet.

Het boek heeft een formaat van 17 x 22 cm. en telt niet minder dan 384 bladzijden. Het kost 22,00 euro (887 fr.) en is te verkrijgen in de boekhandel en bij Story-Scientia - Van Duyseplein 8 te 9000 Gent.

Een echte aanrader.

In Juni jl. verscheen van de hand van Huguette De Bleecker-Ingelaere “**In Uitmuntendheid. De Scholen van de wijk Sluizeke-Muide. Een geschiedenis.**”

Een interessant initiatief. In deze uitgebreide brochure komen een 20-tal scholen aan bod, dus heel wat meer dan men op het eerste gezicht zou vermoeden. Zoals de titel het zegt gaat het over de geschiedenis van deze scholen.

De bladzijden werden niet genummerd, maar wij hebben er 74 geteld. Het gebruikte papier is van dien aard dat de talrijke foto's (niet minder dan 60) zeer duidelijk afgedrukt zijn.

De brochure heeft een formaat van 21 x 29,5 cm. en kost slechts 3,00 euro, maar... was direct na zijn verschijning reeds volledig uitgeput. Er wordt overwogen of er bijgedrukt kan worden. Maar geen nood voor onze leden, want ze is aanwezig in het Documentatiecentrum.

Van de hand van Nicole Verschoore verscheen de roman “**Les Parchemins de la Tour. Politique et passion. 1830.**”

Het is niet onze bedoeling romans te bespreken, maar wanneer wij de verschijning vermelden is dat wegens zijn Gentse connecties. Het verhaal speelt zich immers af in onze stad in de jaren 1827-1832.

Dit boek, zowel als een uitgebreide beschrijving van de inhoud ervan, zijn aanwezig in het Documentatiecentrum.

Het boek telt 215 bladzijden en kost 20,00 euro (807 fr.)

Te bekomen in het “Liberaal Archief” Kramersplein 23 te 9000 Gent. Tel. 09.221.75.05

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Antwoord van de heer **Guido De Bruyker** op de vraag van de heer **Marc Loockx** (Gh. T. 2005 - N° 3 - p. 204.)

Hoe klein ook de kans dat u deze bronnen nog niet zou kennen (conservatorium en universiteit Gent immers “uitgepluisd”), ik geef ze toch maar:

M.-R. Van Driessche, *Aspecten van het muziekleven te Gent in de 19e eeuw* (doctoraatsproefschrift RUG 1998), blz. 832-833. Dit werk beroept zich op de volgende bronnen.

1. De Seyn, Dictionnaire, p. 694
2. Ch. Bergmans, *Le conservatoire de Gand*, pp. 161, 176, 289, 479, 507, 508
3. Terneues, *Annales mélomanes*, pp. 132-133, 136, 138
4. *Annuaire Dufrane* 1890, p. 104
5. *Muziek-warande*, 1.5.1925, pp. 97-101

Bovendien vond ik in de uitgave *De Vlaamsche Zanger* (Heers, jaren 1920-), deel 4, het lied *Het buigen moe*, en in deel 5 *De Muldersknecht*. Misschien komen in andere delen -ik bezit enkel de delen 2, 4, 5 en 6- nog meer liederen voor van Loockx.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de heer **Erik Platteuw** (Brugge) ontvingen wij het volgend schrijven:

Onlangs werd mijn aandacht gevestigd op een bijdrage van Hugo Collumbien over zijn herinneringen aan de "Indus" en een reactie hierop van Maurice Geirnaert ("Gh. Tijd." 1999, nr 6, p. 322-330 en 2000, nr 4, p. 251-254).

Zelf haalde ik het diploma van Technisch Ingenieur in de Electrotechniek-Zwakstroom aan de Lindenlei in 1960 en was er leraar van 1964 tot 2002.

Een kleine opmerking op de reactie van M. Geirnaert m.b.t. 1948. Het was niet Pierre Vermeylen maar Camille Huysmans die van 1947 tot 1949 Minister van Openbaar Onderwijs was en waarbij Cocquyt adviseur werd. Francis Cocquyt was een goede vriend van Camille Huysmans en Julien Kuypers, de toenmalige secretaris-generaal, een vriendschap ontstaan door de oorlogsgebeurtenissen, bij zover dat men sprak van de drie K's (Kamiel, Kuypers en Cocquyt). Sommigen spraken van "Kamiel, Kuypers en de Kleine". In mei 1963 ging Francis Cocquyt met pensioen.

De heer Pierre Vermeylen was Minister van Nationale Opvoeding van 1968 tot 1971.

De klacht van de N.U.T.I. kan vermoedelijk in die periode worden gesitueerd.

GÊNSCHE PRÂOT

't Was koekebak bij de famielde Wâorzeggers.

G' hiel 't huishêwe zat rond de stove in Juintse moest aan zijn zuster Manske vertelle van Rûukapke. Nonkel Miele, die hem die verhaolijnskes gelierd hao, zat te luistere veur te zien of dat hij alles goe onthêwen hâo.

- Aos de wolf nu g' hiel de grûutmoeder opgefrit hao, zei Juintse, begost hij aan Rûukapke. Hij greept heur bij heur voetses, in op ien , twee, drie, haod hij heur twee biene binne. Mâor tons en kost hij nie mîer, in mee zijn muile wijd ope, lag de gulzegâord te blaoze.

- In Rûukapke was zeker dûud? vroeg Manske.

- Zoe ze wel! zei Juintse. Rûukapke wier roazend van al die bete van die raozende bieste, in al me ne kîer sprong ze rechte.

- 't En kan nie zijn, riep Manske, z' en hao gîen biene mîer.

- Toet, zei Juintse, ze ston rechte op heuren buik. Heur hâor kwam nâor omhûuge van kolirre.

Mee de volle force greep ze de wolf bij zijn vel in z' at hem vierkantig op!

- In tons? vroeg Manske.

- Hoe tons? zei Juintse; es 't nog nie genoeg? Z' hao de wolf, heur grûutmoe-der in heur twee bienen opgefrit!

- 't Es wrîed, zei Manske.

Nonkel Miele kuischtege zijnen bril af.

- 'k Ben geklopt, zaid hij, da maneke zal 't verre brijnge.

Jan CLEPPE
